

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรง ของไทยและของต่างประเทศ

การประกอบธุรกิจขายตรงในปัจจุบัน มีกฎหมายหลายฉบับเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อกำกับดูแล และส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมทางการค้าและเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค โดยเฉพาะกฎหมายที่ใช้เป็นหลักในการควบคุมการประกอบธุรกิจขายตรงของไทย จะนำมากำกับดูแลให้การประกอบกิจการขายตรงเป็นไปในทางที่ถูกต้องไม่เอาเปรียบผู้บริโภค แต่เมื่อสังคมเจริญขึ้น ทำให้ธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงขยายเครือข่ายออกไปอย่างรวดเร็ว และต้องมีการติดต่อกับการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น การให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองผู้บริโภคจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่ในปัจจุบันกฎหมายขายตรงของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรง ดังนั้น ในบทนี้จะศึกษากฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรง เพื่อที่จะนำหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขายตรงของต่างประเทศ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายขายตรงของประเทศไทย โดยจะศึกษาประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.1 หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรงในต่างประเทศ

การที่จะพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรงของประเทศไทยนั้น จำต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงของต่างประเทศ เพื่อที่จะนำหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขายตรงของต่างประเทศมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขกฎหมายขายตรงของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมต่อไป โดยพิจารณาได้ ดังนี้

3.1.1 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี Common Law System

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ หมายถึงระบบกฎหมายจารีตประเพณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นประมวลซึ่งต่างจากระบบกฎหมายโรมัน ระบบคอมมอนลอว์ นี้ถือว่ามีพิพากษาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายที่เรียกว่า Judge Made Law โดยการตัดสินใจที่เกิดขึ้นเป็นเรื่อยๆ ไป และเมื่อ

คดีเรื่องใดศาลได้ตัดสินไปแล้วถ้าหากมีคดีเช่นเดียวกันขึ้นอีก ศาลก็จะยึดถือคดีก่อนเป็นบรรทัดฐาน (Precedent) และตัดสินคดีดำเนินรอยตามคดีก่อน ต่อมาเมื่อมีคดีเกิดขึ้นซ้ำๆ อีก ศาลจะตัดสินคดีเก่าๆ เช่นนี้จึงกลายเป็นประเพณี (Custom) ที่ศาลจะต้องถือตามซึ่งเป็นบ่อเกิดของกฎหมายจารีตประเพณี ในบางกรณีที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญา การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีละเมิดหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ไม่อาจจะนำกฎหมายคอมมอนลอว์ มาใช้เพื่อให้เกิดความยุติธรรมได้ จึงมีการพัฒนาเอาหลักความยุติธรรม (Equity) มาใช้บังคับคู่กับกฎหมายคอมมอนลอว์¹

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของสาธารณชน จึงออกกฎหมายมาควบคุมธุรกิจไม่ให้เอารัดเอาเปรียบประชาชน ตลอดจนการคุ้มครองและเยียวยาประชาชนผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาของ สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ ดังนี้

1) มาตรการควบคุมการขายตรงของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำแห่งโลกการค้าเสรีให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทุกแขนง ทุกเพศทุกวัย ผู้บริโภคก็เป็นบุคคลที่ได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจการค้าในภาคเอกชน ซึ่งเป็นตลาดการแข่งขันสมบูรณ์ ผู้ประกอบการจะให้ความสำคัญอย่างมากต่อผู้บริโภคเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาด และครองใจผู้บริโภคทั้งก่อนและหลังการขาย ผู้บริโภคจึงได้รับสิทธิคุ้มครองมากมายจากผู้ประกอบการโดยตรง และยังได้รับสิทธิการคุ้มครองจากองค์กรอิสระต่างๆ ที่รวมตัวกันเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจในสิทธิที่พึงมีของตนเอง ตลอดจนการร้องเรียนหรือเรียกร้องเพื่อให้ได้มาตามสิทธิอย่างสมบูรณ์ และหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่มาจากรัฐบาลกลาง (United States) หรือหน่วยงานของรัฐบาลท้องถิ่นในแต่ละมลรัฐ (States) ก็ให้ความสำคัญแก่ผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ทั้งมาตรการทางกฎหมายหรือสร้างระบบคุ้มครองบริโภคขึ้น²

สหรัฐอเมริกามีระบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ (United States) ประกอบด้วยมลรัฐต่างๆ จำนวน 50 มลรัฐ (States) ระบบการบริหารประเทศจึงแบ่งเป็นหลายระดับ ทั้งระดับ

¹ ทศพร มูลรัตน์. (2555). *ระบบกฎหมายของโลก*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://social.cru.in.th>. [2556, 12 มีนาคม].

² วิมลพัชร เวชทวารวิฑูร์. (2550). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545: ศึกษากรณีการประกอบธุรกิจขายตรงเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 97-101.

สหพันธรัฐ ระดับมลรัฐ (Federal and State Governments) ในแต่ละระดับจะมีหน่วยงานของรัฐบาลดูแลเอาใจใส่ประชาชน³

องค์การภาครัฐระดับสหพันธรัฐเป็นหน่วยงานกลางของรัฐบาลระดับสหพันธรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายครอบคลุมได้ทั่วมลรัฐ เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ สำนักงานคณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (The Federal Trade Commission) โดยมีชื่อย่อเป็นทางการว่า “F.T.C” ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์การคุ้มครองผู้บริโภคของสหรัฐอเมริกา (The Federal Office of Commission Affairs) ซึ่งเป็นองค์การที่มีหน้าที่หลักในการคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศทางด้านนโยบายและประสานงาน คณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (The Federal Trade Commission) ประกอบด้วยกรรมการ 5 คน แต่งตั้งโดยประธานาธิบดีโดยคำแนะนำของสภาสูงและคณะกรรมการไม่ต่ำกว่า 3 คน จากสมาชิกพรรคการเมือง คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 7 ปี โดยให้อำนาจประธานาธิบดีมีอำนาจถอดถอนและปลดออกจากตำแหน่งได้ โดยมีอำนาจปฏิบัติตามกฎหมาย The Federal Trade Commission Act 1914 คณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (F.T.C) มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและดำเนินการตามกฎหมายเกี่ยวกับการผูกขาดทางการค้า และการปฏิบัติทางการค้าอันไม่เป็นธรรม รวมไปถึงการโฆษณาหลอกลวง ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

“สำนักงานคณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (The Federal Trade Commission) มีสถานะเป็นหน่วยบริหารงานหน่วยหนึ่ง ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติที่เรียกว่า พระราชบัญญัติควบคุมดูแลการค้า “The Federal Trade Commission” มีหน้าที่หลักสำคัญ คือ ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคป้องกันและปราบปรามมิให้เกิดการเอาเปรียบผู้บริโภค เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการเสนอข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคอย่างทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาหาร ยา เครื่องมือ อุปกรณ์และเครื่องสำอาง แก่ประชาชน เพื่อป้องกันความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค หรือแม้กระทั่งการประกอบการใช้ลักษณะการบริการด้วยตนเองของผู้บริโภคในรูปแบบของ Buffets หรือ Salad Bars ผู้บริโภคยังได้รับสิทธิการคุ้มครองตามกฎหมาย⁴

³ สุวิมล สายสุวรรณ. (2550). การอาศัยกฎหมายเกี่ยวกับการขายตรงกระทำความผิดของแชร์ลูกโซ่. การศึกษาอิสระนิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 67-79.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

ซึ่งแต่ละรัฐบาลจะมีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคแตกต่างกันบ้าง แต่ทุกรัฐจะให้ความสำคัญแก่ผู้บริโภค โดยใช้มาตรการทางกฎหมายทั้งจากส่วนกลาง และที่บัญญัติขึ้นตามมติของสภาผู้แทนท้องถิ่นนั้นๆ

กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) ชื่อเต็มของกฎและอ้างอิงสมบูรณ์ คือ Rule Concerning Cooling-off Period for Sales Made at Homes or at Certain Other Locations; 16 CFR ตอนที่ 429 เป็นข้อบังคับที่ออกโดยคณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ (The Federal Commission) ได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค Federal Cooling-off Rule ซึ่งใช้บังคับกับการทำธุรกิจแบบขายตรงทั่วประเทศ เพื่อป้องกันธุรกิจลักษณะฉ้อโกงหลอกลวงและการทำธุรกิจที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค โดยผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนสามารถติดต่อสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภคในเมืองอำเภอ หรือของรัฐของผู้บริโภคก็ได้ในบางรัฐกฎหมายให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้บริโภคมากกว่ากฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) ของรัฐบาลกลาง และสำนักงานผู้บริโภคท้องถิ่นบางแห่งสามารถช่วยผู้บริโภคแก้ไขข้อร้องเรียนของผู้บริโภคได้ กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) ของรัฐบาลกลาง มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิในการบอกเลิกสัญญา

กรณีผู้ซื้อได้ซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านค้าทั่วไป และต่อมาภายหลังผู้ซื้อเปลี่ยนใจผู้ซื้อไม่สามารถคืนสินค้าดังกล่าวได้ แต่หากผู้ซื้อซื้อสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งในบ้านของผู้ซื้อหรือ ณ สถานที่ตำแหน่งซึ่งไม่ใช่สถานที่ทำการถาวรของผู้ขาย ผู้ซื้ออาจมีทางเลือกได้กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) ของคณะกรรมการการค้าแห่งสหพันธรัฐ ให้เวลาผู้ซื้อสามวันในการที่จะยกเลิกการซื้อสินค้าใดๆ ซึ่งมูลค่าเป็นเงิน 25 ดอลลาร์หรือมากกว่า สิทธิของผู้ซื้อในการที่จะยกเลิกเพื่อที่จะขอรับเงินคืนเต็มจำนวนมีอยู่จนกระทั่งเวลาที่เที่ยงคืนของวันทำการหลังจากการขาย

กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) นำเอามาใช้ต่อบรรดาการขายที่บ้าน สถานที่ทำงาน หรือที่พักของผู้ซื้อ หรือที่โรงงานเช่าโดยผู้ขายบนพื้นที่ชั่วคราวหรือระยะสั้น ดังเช่น ห้องพักโรงแรม หรือห้องพักของโมเต็ล โรงแรมในสหรัฐสำหรับผู้มีรถเข้าไปพัก ศูนย์ประชุม พื้นที่จัดงาน และภัตตาคารต่างๆ กฎระยะเวลาปลอดพันธะ นำเอามาใช้บังคับแม้เมื่อผู้ซื้อเชิญพนักงานขายให้มาทำการเสนอขายในบ้านของผู้ซื้อเอง⁵

ภายใต้กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) บุคลากรหรือพนักงานขายต้องบอกผู้ซื้อเกี่ยวกับสิทธิการยกเลิก ณ เวลาของการขาย พนักงานขายจะต้องส่งสำเนาของแบบการ

⁵ ศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทย. (2544). *ระบบการตลาดหลายชั้น (MLM) ระบบปิรามิดหรือแชร์ลูกโซ่*. อ้างถึงใน พิเศษฐ์ แทนทิว. (2541). *เปิดโปงธุรกิจขายตรง*. กรุงเทพมหานคร: ทศวรรษ. หน้า 43-47.

⁶ วิรัตน์ เวททวารวิฑูร์. อ้างแล้ว. หน้า 97.

ยกเลิกการซื้อฉบับหนึ่งเพื่อเก็บเอาไว้และอีกฉบับหนึ่งสำหรับส่ง และสำเนาฉบับหนึ่งของสัญญา หรือ ใบเสร็จของผู้ซื้อ สัญญาหรือใบเสร็จจะต้องลงวันที่ แสดงชื่อและที่อยู่ของผู้ขาย และอธิบายนาม สิทธิของผู้ซื้อที่จะยกเลิกสัญญา หรือใบเสร็จจะต้องเป็นภาษาเดียวกันกับที่ใช้ในการเสนอการขาย⁷

การขายบางประการไม่สามารถยกเลิกได้ แม้ว่าจะเกิดขึ้นในตำแหน่งที่ตั้ง ซึ่งปกติแล้วครอบคลุมในกฎระยะปลอดพันธะ(Cooling-off Rule) กฎระยะปลอดพันธะ (Cooling-off Rule) ไม่สามารถครอบคลุมการขาย ดังต่อไปนี้⁸

(1.1) มูลค่าต่ำกว่า 25 ดอลลาร์

(1.2) เป็นมูลค่าสำหรับสินค้า หรือการให้บริการ ซึ่งไม่ได้มีเจตนาเบื้องต้น สำหรับจุดประสงค์ต่างๆ ส่วนบุคคล ครอบครัว หรือบ้านเรือน ข้อบังคับซึ่งใช้ต่อหลักสูตรการสอน หรือการอบรมต่างๆ

(1.3) เป็นการกระทำโดยทั้งหมดทางไปรษณีย์หรือโทรศัพท์

(1.4) เป็นผลที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการเจรจาต่อรอง ณ ที่ตั้ง สถานที่การค้าถาวรของผู้ขายซื้อสินค้าได้รับการขายอยู่เป็นประจำ

(1.5) ได้รับการซื้อเพื่อสนองเหตุฉุกเฉิน สมมติว่ามีแมลงอยู่ในบ้านของผู้ซื้อ และผู้ซื้อสละสิทธิที่จะยกเลิกการซื้อ

(1.6) การซื้อสินค้าหรือบริการเป็นส่วนหนึ่งของการร้องขอของผู้ซื้อ เพื่อให้ผู้ขายกระทำซ่อมแซมหรือบำรุงรักษาทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ซื้อ (การซื้อ ซึ่งกระทำนอกเหนือไปจากร้องขอสำหรับการบำรุงรักษาหรือซ่อมแซมได้รับการครอบคลุมอยู่ด้วย)

นอกจากนี้ ข้อยกเว้นอื่นๆ จากกฎระยะปลอดพันธะ(Cooling-off Rule) ได้แก่ บรรดาการขายซึ่งเกี่ยวข้องกับการขาย ดังต่อไปนี้⁹

(1) อสังหาริมทรัพย์ ประกันภัย หรือความปลอดภัย

(2) รถยนต์ รถแวน รถบรรทุก หรือยานพาหนะรถยนต์ซึ่งขาย ณ ที่ตั้งชั่วคราว โดยมีข้อแม้ว่าผู้ขายมีสถานที่ทำการถาวรอย่างน้อยหนึ่งแห่ง

(3) งานศิลป์หรือหัตถศิลป์ ที่ขายที่งาน หรือตำแหน่งที่ตั้ง ดังเช่น ร้านค้า สำหรับการซื้อของซื้อปีงบประมาณด้านพลเรือน และโรงเรียนต่างๆ

⁷ วิรลพัชร เวชทาวริทธิ์ธร. อ้างแล้ว. หน้า 97.

⁸ วิรลพัชร เวชทาวริทธิ์ธร. อ้างแล้ว. หน้า 97.

⁹ วิรลพัชร เวชทาวริทธิ์ธร. อ้างแล้ว. หน้า 97.

(2) วิธีการบอกเลิกสัญญา

การที่จะยกเลิกการขาย สามารถทำได้โดยเซ็นชื่อ และลงวันที่ในแบบฟอร์มยกเลิกฉบับหนึ่ง ส่งทางไปรษณีย์ไปยังที่อยู่ซึ่งให้ไว้สำหรับการยกเลิก ของไปรษณีย์ต้องได้รับการประทับตราไปรษณีย์ก่อนเวลาเที่ยงคืนของวันทำการที่สามหลังจากวันที่ทำสัญญา (วันสัญญาถือว่าเป็นวันทำการ วันอาทิตย์และวันหยุดราชการ ไม่ถือว่าเป็นวันทำการ) เนื่องจากหลักฐานของวันที่ส่งทางไปรษณีย์ และหลักฐานการรับเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการส่งแบบฟอร์มการยกเลิกการซื้อโดยไปรษณีย์รับรองเพื่อว่าผู้ซื้อจะได้รับใบเสร็จกลับมาไว้เป็นหลักฐาน หรือกรณีการส่งด้วยตนเองต้องแจ้งการยกเลิกก่อนเวลาเที่ยงคืนของวันทำการที่สามหลังจากวันที่ทำสัญญา และเก็บรักษาสำเนาแบบฟอร์มการยกเลิกอีกฉบับหนึ่งของผู้ซื้อไว้สำหรับเป็นหลักฐานของผู้ซื้อ¹⁰

หากผู้ขายไม่ได้ให้แบบฟอร์มการยกเลิก ผู้ซื้อสามารถเขียนหนังสือยกเลิกขึ้นมาเองได้หนังสือยกเลิกดังกล่าวจะต้องได้รับการประทับตราไปรษณีย์ภายใน สามวันทำการของการขาย ผู้ซื้อไม่จำเป็นต้องแจ้งเหตุผลสำหรับการยกเลิกการซื้อเพราะผู้ซื้อจะมีสิทธิจะเปลี่ยนใจของผู้ซื้อได้

(3) ผลของการบอกเลิกสัญญา

เมื่อผู้ซื้อใช้สิทธิยกเลิกการซื้อสินค้าหรือบริการ ผู้ขายมีเวลา 10 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแสดงเจตนาเลิกสัญญาที่จะต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

(3.1) ยกเลิกสัญญาและคืนตัวสัญญาจ่ายเงิน เช็ค หรืออื่นๆ ของผู้ซื้อหรือตราสารอย่างอื่นที่ผู้ซื้อหรือตราสารอย่างอื่นที่ผู้ซื้อลงชื่อเอาไว้

(3.2) คืนเงินของผู้ซื้อทั้งหมดและแจ้งให้ผู้ซื้อทราบว่ามีสินค้าใดที่ผู้ซื้อถืออยู่จะมีการมารับ และ

(3.3) ภายในกำหนดเวลา 20 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแสดงเจตนาเลิกสัญญา ผู้ขายจะต้องทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในการที่จะมารับสิ่งของผู้ซื้อเก็บรักษาไว้หรือคืนเงินให้ผู้ซื้อสำหรับค่าใช้จ่ายการส่งทางไปรษณีย์ ในกรณีที่ผู้ซื้อตกลงที่จะส่งคืนสินค้าดังกล่าวให้แก่ผู้ขาย

(3.4) กรณีผู้ซื้อได้รับสินค้าใดๆ จากผู้ขายไปแล้ว ผู้ซื้อจะต้องเก็บรักษาสินค้าดังกล่าวได้ตามสมควร ให้อยู่ในสภาพที่เช่นกับเมื่อตอนที่ผู้ซื้อได้รับสินค้าไปจากผู้ขาย หากผู้ซื้อไม่สามารถเก็บรักษาสินค้าดังกล่าวให้อยู่สภาพสมบูรณ์พร้อมที่จะส่งมอบต่อผู้ขาย หรือหากผู้ซื้อตกลงที่จะคืนสินทรัพย์การดังกล่าวให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ พร้อมที่จะส่งมอบต่อผู้ขาย หรือหากผู้ซื้อตกลงที่จะคืนสินทรัพย์การดังกล่าวแต่ไม่ได้กระทำ ผู้ซื้อยังคงมีภาระได้สัญญาเหมือนเดิม

นอกจากนี้ กรณีผู้ซื้อชำระการซื้อสินค้าหรือบริการด้วยบัตรเครดิตและมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นในการเรียกเก็บเงินเกี่ยวกับการซื้อสินค้าหรือบริการ ดังกล่าว เช่น หากสินค้าที่ส่งไปให้ผู้ซื้อ

¹⁰ ศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทย, อ้างแล้ว, หน้า 63-64.

ไม่ใช่สินค้าที่ผู้ซื้อได้ส่งเอาไว้ ผู้ซื้อสามารถแจ้งบริษัทบัตรเครดิตได้ว่าผู้ซื้อต้องการที่จะโต้แย้งการซื้อสินค้า ภายใต้พระราชบัญญัติการเรียกเก็บเงินทางเครดิตที่เป็นธรรม โดยบริษัทบัตรเครดิตต้องรับทราบการโต้แย้งของผู้ซื้อเป็นหนังสือและทำการสอบสวนถึงสาเหตุว่ามีเหตุผลอันสมควรหรือไม่ที่จะโต้แย้ง โดยผู้ซื้อสามารถยับยั้งการจ่ายเงินจำนวนซึ่งอยู่ภายในการโต้แย้งจนกว่าการโต้แย้งจะได้รับการแก้ไข แต่ผู้ซื้อก็ยังจำเป็นต้องจ่ายส่วนหนึ่งส่วนใดของบิลเรียกเก็บเงินของผู้ซื้อซึ่งไม่อยู่ในส่วนของการโต้แย้ง¹¹

เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ซื้อภายใต้พระราชบัญญัติการเรียกเก็บเงินทางเครดิตที่เป็นธรรม ผู้ซื้อต้องแจ้งเป็นหนังสือเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวต่อบริษัทเครดิต ณ ที่อยู่สำหรับการโต้แย้งซึ่งระบุใน Statement แจ้งหนี้ของผู้ซื้อภายใน 60 วัน หลังจากบิลใบแรกซึ่งระบุจำนวนเงินซึ่งมีจำนวนเงินโต้แย้ง โดยบริษัทเครดิตได้จัดส่งให้ผู้ซื้อทางไปรษณีย์

หากช่วงกำหนดระยะเวลา 60 วันดังกล่าวสิ้นสุดลง หรือผู้ซื้อไม่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับคุณภาพของสินค้าที่ซื้อไป ผู้ซื้อยังสามารถใช้สิทธิอื่นๆ ภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าวได้อีกด้วย¹²

นอกจากจะนำกฎระยะปลอดพันธะ(Cooling-off Rule) มาบังคับใช้กับการทำธุรกิจขายตรงแล้ว ยังได้ออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะของการป้องกันการดำเนินการธุรกิจในรูปแบบของแชร์ลูกโซ่หรือปิระมิดที่อาจแฝงตัวเข้ามาในรูปแบบธุรกิจขายตรงหลายชั้น ซึ่งตามพระราชบัญญัตินี้ได้นำเสนอโดยกลุ่มผู้แทนจากรัฐเท็กซัส (Texas)

Anti-Pyramid Promotional Scheme Act of 2003 ของสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยบทบัญญัติในส่วนสำคัญต่างๆ ดังนี้

(1) ลักษณะของแชร์ลูกโซ่หรือปิระมิด

- (1.1) นำเงินจากสมาชิกใหม่มาจ่ายให้แก่สมาชิกเก่า
- (1.2) ให้คำมั่นสัญญาจะให้ผลตอบแทนก้อนใหญ่
- (1.3) บังคับ ช่มชู้ ให้เข้าร่วมโดยไม่เต็มใจ

(2) ความหมายและรูปแบบของการค้า

- (2.1) การซื้อขายอย่างถูกต้องตามความต้องการของผู้บริโภคต้องไม่ถูก

บังคับซื้อ

- (2.2) ค่าชดเชยหรือผลตอบแทน หมายถึง การชำระของ สิ่งของมีค่าหรือรูป

ของเงินสด

¹¹ วีรลพัชร เวรทวาริทธิธร. อ้างแล้ว. หน้า 100.

¹² วีรลพัชร เวรทวาริทธิธร. อ้างแล้ว. หน้า 100.

(3) การเผยแพร่และการตลาด ซึ่งครอบคลุมทั้งสินค้าที่จับต้องได้และยัง
ไม่หมดอายุตลอดจนการบริการทางอินเทอร์เน็ต

(4) การบังคับใช้พระราชบัญญัติให้ความคุ้มครองเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
ดำเนินการเพื่อป้องกันการละเมิด เพื่อการนำมาซึ่งการปฏิบัติการในชั้นศาลให้บังคับใช้ภายใต้
กฎหมายของแต่ละมลรัฐ โดยไม่ขัดต่อพระราชบัญญัติฉบับนี้

2) มาตรการควบคุมการขายตรงของประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการขายตรง แต่มีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
กับการขายตรงซึ่งมีด้วยกัน 3 ฉบับ ได้แก่

(1) พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค ค.ศ. 1974 (The Consumer
Credit Act 1974)

สรุปสาระสำคัญโดยสังเขปของกฎหมาย ดังนี้¹³ กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายที่
ออกมาเพื่อควบคุมการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค โดยได้นำระบบใบอนุญาตเข้ามาใช้บังคับ โดยมี
เจตนาที่จะใช้บังคับกับสัญญาเช่า ซื้อ สัญญาซื้อขายที่มีเงื่อนไขบังคับก่อนและสัญญาซื้อขายสินเชื่อ
สัญญาประเภทต่างๆ เหล่านี้เรียกชื่อรวมๆ กันว่าเป็นสัญญาที่ให้เครดิต หรือสินเชื่อแก่ผู้บริโภค¹⁴
ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้ให้นิยามคำว่า “เครดิต” ไว้ในมาตรา 9 (1) ให้หมายถึง การให้กู้ยืมเงินและ
การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบต่างๆ และนำไปใช้บังคับกับการประกอบธุรกิจขายตรงที่
มีการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคด้วยการควบคุมธุรกรรมทางธุรกิจและการทำสัญญาตามพระราชบัญญัตินี้
นี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้บริโภค นอกจากนั้น ยังทำให้มั่นใจได้ว่าผู้บริโภคจะไม่ถูกชักนำไป
ในทางที่ผิด หรือถูกปฏิบัติในทางที่ไม่ชอบเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าสู่ผูกพันในสัญญาพระราชบัญญัติฯ
ฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางการควบคุมการ ดำเนินวิธีการในธุรกิจเกี่ยวกับการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค
ไว้ 3 แนวทาง คือ

(1.1) การนำระบบใบอนุญาตมาใช้ควบคุมธุรกิจ

ระบบใบอนุญาตนั้น เป็นมาตรการในเชิงบริหารในการควบคุมตลาดสินเชื่อ
โดยธุรกิจที่ต้องได้รับใบอนุญาต คือ ธุรกิจที่มีการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับ
ธุรกิจดังกล่าว ระบบใบอนุญาตนี้ไม่ใช่มาตรการในการจำกัดการแข่งขันทางการค้า สาเหตุที่นำเอา
ระบบใบอนุญาตมาใช้ นั้น มาจากแนวความคิดที่ว่าระบบใบอนุญาตจะก่อให้เกิดมาตรฐานในการ
ประกอบธุรกิจ เพราะสามารถสกัดกั้นผู้ประกอบการที่ไม่รับผิดชอบต่อผู้บริโภค โดยการ

¹³ ประสม หงษ์โต. (2550). *ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดขายตรง พ.ศ. 2545*. วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 43-53.

¹⁴ ขวลิศ อัครศาสตร์. (2520). “กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศอังกฤษ”. *บทบัญญัติ*, 34, หน้า 41.

กำหนดให้ผู้ขออนุญาตต้องแสดงให้เห็นว่าตนมีคุณสมบัติที่เหมาะสมที่จะดำเนินธุรกิจ และหากเมื่อได้รับใบอนุญาตแล้ว เกิดการกระทำที่ไม่ชอบต่อผู้บริโภคก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลง พัก หรือเพิกถอนใบอนุญาตได้¹⁵

(1.2) การควบคุมการโฆษณาและการเร่ขาย

สำหรับการควบคุมการโฆษณาและการเร่ขายนั้น เป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค เพราะเป็นมาตรการที่มั่นใจได้ว่าผู้บริโภคจะไม่ถูกชักนำไปในทางที่ผิดหรือถูกเร่งรัดให้เข้าทำสัญญาโดยการกล่าว หรือให้คำสัญญาที่ล่อใจหรือคลุมเครือ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริโภคมาคิดได้ในภายหลัง มาตรการนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้ข้อมูลต่างๆ มีความชัดเจนก่อนที่จะมีการทำสัญญา

(1.3) การควบคุมการทำสัญญา

มาตรการในการควบคุมการทำสัญญา กำหนดขึ้นมาเพื่อให้แน่ใจว่าผู้บริโภคจะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องก่อนเข้าทำสัญญา โดยพระราชบัญญัติฯ นี้ได้กำหนดไว้หลายมาตรการด้วยกัน เช่น กำหนดให้มีการเปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นตามที่กฎหมาย กำหนดให้แก่ผู้บริโภคทราบ กำหนดรูปแบบและเนื้อหาของสัญญา กำหนดหน้าที่ในการส่งสำเนาสัญญาและสำเนาเอกสารต่างๆ (มาตรา 62-64) กำหนดเรื่องสิทธิในการบอกเลิกสัญญา (มาตรา 68) เป็นต้น พระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวเนื่องกับการขายตรง คือบทบัญญัติว่าด้วยการเร่ขายนอกสถานที่ประกอบการค้า ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้เป็นมาตรการในการควบคุมผู้เร่ขาย การเร่ขายนอกสถานที่ประกอบการค้าเพื่อชักชวนให้ผู้บริโภคเข้าผูกพันในสัญญาที่มีการให้สินเชื่อมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติฯ ได้นิยามคำว่า “การเร่ขายนอกสถานที่ประกอบการค้า” ให้หมายถึง การชักชวนให้ผู้บริโภคเข้าทำสัญญา โดยการชักชวนนั้นกระทำด้วยวาจา ณ สถานที่ใดก็ตามที่นอกเหนือจากสถานที่ประกอบธุรกิจของเจ้าหนี้หรือผู้จัดหา หรือผู้เร่ขาย หรือลูกจ้างของผู้เร่ขาย หรือผู้บริโภค ทั้งนี้สถานที่ประกอบธุรกิจดังกล่าวอาจเป็นสถานที่ประกอบธุรกิจชั่วคราวก็ได้ จะเห็นได้ว่า การเร่ขายมีลักษณะเหมือนการขายตรง เพราะในการขายตรงนั้น ผู้ขายตรงจะต้องนำเสนอการขายด้วยวาจาต่อหน้าผู้บริโภค ณ สถานที่ที่มีใช้สถานประกอบธุรกิจของตนด้วยเช่นกัน ดังนั้นหากการขายตรงใดที่มีลักษณะเป็นการเร่ขายแล้วย่อมต้องถูกควบคุมตามกฎหมายนี้ มาตรการควบคุมการเร่ขายที่สำคัญคือ ปราบกฏในมาตรา 21 (1) ซึ่งกำหนดให้บุคคลใดที่มีพฤติกรรมการทำธุรกิจที่ถือเป็นการเร่ขายนอกสถานที่ประกอบการค้า (หรือธุรกิจขายตรงนั่นเอง) ต้องมีใบอนุญาตและ ในมาตรา 49 (1) ซึ่งกำหนดห้ามมิให้ผู้เร่ขายชักชวนให้ผู้บริโภคทำสัญญาบางประเภทอย่างเด็ดขาด เว้นแต่ได้รับการร้องขอเป็นหนังสือจากผู้บริโภคให้ทำสัญญาในสถานที่พักอาศัยของผู้บริโภค

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

(2) ข้อบังคับว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการบอกเลิกสัญญาที่เกิดขึ้น ณ สถานที่ที่มีใช้สถานประกอบธุรกิจ ค.ศ. 1987 แก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1998 (The Consumer Protection (Cancellation of Contracts Concluded away from Business Premises) Regulation 1987 amendment 1998)

เป็นข้อบังคับที่ออกโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมโดยอาศัยอำนาจในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติประชาคมยุโรป ค.ศ. 1972 ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมในการออกระเบียบข้อบังคับใดๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคได้ ดังนั้น รัฐมนตรีฯ จึงอาศัยอำนาจดังกล่าวออกข้อบังคับฉบับนี้ให้กำหนดระยะเวลาพิเศษแก่ผู้บริโภคเป็นระยะเวลา 7 วัน ในการบอกเลิกสัญญาที่เกิดขึ้นจากการขายตรง โดยไม่ต้องมีเหตุผลใดๆ ทั้งสิ้น มาตรการตามข้อบังคับนี้มีขึ้นเพื่อต่อต้านพ่อค้าที่เข้าไปขายสินค้าให้ผู้บริโภคถึงในบ้าน โดยที่ผู้บริโภคไม่รู้ตัวมาก่อนและเพื่อให้เวลาแก่ผู้บริโภคในการเปรียบเทียบข้อเสนอของพ่อค้ากับข้อเสนอของพ่อค้ารายอื่น อีกทั้งยังเป็นมาตรการสำหรับผู้บริโภค ในการใช้ป้องกันตนเองจากผู้ขายตรงที่ใช้กลยุทธ์สร้างแรงกดดันเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าทำสัญญา ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ขายตรงมักใช้อยู่เสมอ¹⁶

ผู้เขียนเห็นว่า ข้อบังคับฉบับนี้จะให้สิทธิเฉพาะผู้บริโภคที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น จะไม่ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคที่เป็นนิติบุคคล หรือผู้บริโภคที่ทำสัญญาเพื่อการค้าจึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อบังคับว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการบอกเลิกสัญญาที่เกิดขึ้น ณ สถานที่ที่มีใช้สถานประกอบธุรกิจ ค.ศ. 1987 แก้ไขเพิ่มเติมใน ค.ศ. 1998 เป็นการนำหลักเกี่ยวกับระยะเวลาพิเศษในการบอกเลิกสัญญามาใช้ เพื่อเป็นมาตรการสำหรับผู้บริโภคในการป้องกันตนเองจากกลยุทธ์การขายตรงที่มีขอบของ ผู้ขายตรง และเพื่อให้ผู้บริโภคได้มีเวลาพิจารณาการเข้าทำสัญญาอีกครั้ง และนอกจากนั้น ข้อบังคับฯ ดังกล่าวมีขอบเขตการใช้บังคับที่กว้างและเข้าใจง่าย จึงถือเป็นมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบธุรกิจขายตรง

(3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแผนการค้า ค.ศ. 1996 (The Fair Trading Act 1973 amended by The Trading Scenes Act 1996) ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 นี้ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่มีศักยภาพสูงสุดในการคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้บริโภคและเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันความเสียหายมิให้เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค มิใช่บัญญัติขึ้นเพื่อเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค สำหรับบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการขายตรงนั้น จะบัญญัติไว้ในส่วนที่ 11 มาตรา 118 ถึงมาตรา 123 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับแผนการขายแบบปีระมิดโดยเฉพาะ

¹⁶ ชาวลิต อัดดาศาสตร์. อ่างแก้ว. หน้า 46-49.

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดขึ้นมาเนื่องจากเหตุผลที่ว่ากฎหมายที่มีอยู่ไม่เพียงพอในการจำกัดแผนการขายแบบปริมาตร ให้หมดไป ผู้ส่งเสริมแผนการ (Promoter) มักจะหลีกเลี่ยงการกล่าวข้อเท็จจริงที่จะเข้าข่ายเป็นความผิดฐานฉ้อโกง พระราชบัญญัติในส่วนที่ 11 ได้กำหนดลักษณะของแผนการค้าที่ตกอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติฉบับนี้ไว้โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้อำนาจแก่ศาลในการหยุดยั้งแผนการค้าแบบปริมาตรและลงโทษผู้ริเริ่มแผน รวมทั้งเพื่อที่รัฐจะได้กำกับดูแลการค้าในรูปแบบต่างๆ ได้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 ได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยแผนการค้า (The Trading Schemes Act 1996) ขึ้นมีผลบังคับใช้เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1997 พระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติขึ้นมาเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมส่วนที่ 11 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของแผนการค้า สาเหตุที่ต้องตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นมาเนื่องจากการกำหนดลักษณะที่สลับซับซ้อนของคำว่า “แผนการค้า” ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรมนั้น ส่งผลโดยไม่ได้เจตนาทำให้สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Franchise Agreement) ต้องตกอยู่ภายใต้ลักษณะของแผนการค้าตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ทำให้ธุรกิจแฟรนไชส์และผู้ให้แฟรนไชส์ (Franchisor) ได้รับความเดือดร้อนหลายประการ เช่น เมื่อลักษณะการทำธุรกิจแฟรนไชส์มีลักษณะเป็นแผนการค้า ภายใต้พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 แล้วผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Franchisee) ก็มีสิทธิที่จะสิ้นสุดสัญญาเมื่อใดก็ได้ โดยแจ้งล่วงหน้า 14 วัน และผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายใดๆ ทำให้ผู้ให้สิทธิ (Franchisor) ไม่สามารถปกป้องความลับทางการค้าและไม่สามารถบังคับใช้ข้อห้ามภายหลังการสิ้นสุดสัญญา หรือใช้สิทธิตามประเพณีทางการค้าในการห้ามปรามภายหลังจากสัญญาสิ้นสุดลงได้¹⁷ เป็นต้น

ดังนั้น กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจแฟรนไชส์จึงรวมตัวกันเจรจากับภาครัฐจนทำให้ในที่สุดรัฐสภาของประเทศอังกฤษต้องตราพระราชบัญญัติว่าด้วยแผนการค้า ค.ศ. 1996 ขึ้นมาเพื่อแก้ไขการกำหนดลักษณะของแผนการค้าใหม่ พระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อนำมาใช้โดยเฉพาะเจาะจงกับการขายตรงเท่านั้น หากแต่พระราชบัญญัติฉบับนี้จะครอบคลุมถึงแผนการค้าในหลายๆ รูปแบบ

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973

(3.1) ลักษณะของแผนการค้า

ในพระราชบัญญัติว่าด้วยแผนการค้า 1996 มาตรา 1 ได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 มาตรา 118 โดยกำหนดลักษณะของแผนการค้าที่จะต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฉบับนี้ขึ้นมาใหม่ คือ

¹⁷ ประสม หงษ์โต, อ้างแล้ว, หน้า 47-53.

(1) แผนการค้าใดที่มีการเสนอความคาดหวังให้แก่ผู้เข้าร่วมแผนการค้า (Participants) ว่าจะได้รับเงิน หรือผลประโยชน์อื่นใดหากปฏิบัติ ดังนี้ มาตรา 1 (a)

ก) แนะนำ บุคคลอื่นให้เข้าเป็นผู้ร่วมแผนการค้า มาตรา 2 (a)

ข) ชักชวนบุคคลอื่นให้เป็นผู้ร่วมแผนการค้าต่อๆ กันไป มาตรา 2 (b)

ค) มีการส่งเสริม โอน หรือเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้ร่วมแผนการค้า มาตรา 2 (c)

ง) จัดหาสินค้าหรือบริการ โดยบุคคลใดก็ตามให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง มาตรา 2 (d)

จ) มีการได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ โดยบุคคลใดก็ตาม มาตรา 2 (e)

(2) แผนการค้าดังกล่าวนั้น กำหนดให้

ก) บุคคลซึ่งเป็นผู้ริเริ่มแผนการค้า (Promoter) เป็นผู้จัดหาสินค้าหรือบริการหรือทั้งสองและมาตรา 3 (a)

ข) สินค้าหรือบริการที่จัดหานั้น ได้จัดสรรให้แก่บุคคลอื่นภายใต้กิจกรรมดังกล่าวโดยผู้เข้าร่วมแผนการค้า (ไม่ว่าจะกระทำในฐานะตัวแทนของผู้ริเริ่มแผน หรือฐานะอื่นใดก็ตาม) มาตรา 3 (b) (i) หรือได้ถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการจัดสรรสินค้าหรือบริการให้แก่บุคคลภายใต้กิจกรรมดังกล่าว มาตรา 3 (b) (II)

ดังนั้น หากแผนการค้าใดมีลักษณะดังกล่าว ย่อมตกอยู่ภายใต้บังคับของบทกฎหมายนี้ อย่างไรก็ตาม ในมาตรา 1 (6) (b) แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยแผนการค้า ค.ศ. 1996 ได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม ในการกำหนดข้อบังคับยกเว้นแผนการค้าที่ไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัตินี้ได้¹⁸ สำหรับแผนการค้าที่มีลักษณะตามที่กฎหมายกำหนดนั้นยังไม่ถือว่าเป็นแผนการค้าที่ผิดกฎหมายหรือเป็นแผนการค้าที่ต้องห้าม เพียงแต่แผนการค้าดังกล่าวจะต้องถูกควบคุมในเรื่องต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้นเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของแผนการขายตรงที่มีการชักชวนบุคคลอื่นให้เข้ามาร่วมในแผนการขายและมีการจัดสรรสินค้าหรือบริการให้แก่ผู้เข้าร่วมแผนการขายแล้ว จะเห็นได้ว่า มีลักษณะเป็นแผนการค้าตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังนั้น แผนการขายตรงจึงต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมาย

¹⁸ The Trading Schemes (Exclusion) Regulation 1997. and The Trading Schemes (Exclusion) (Amendment) Regulation 1997.

(3.2) การควบคุมแผนการค้า

สำหรับการควบคุมแผนการค้า นั้น จะเป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา 119 และ มาตรา 120 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติทางการค้าที่เป็นเป็นธรรม ค.ศ. 1973 ซึ่งในมาตรา 119 ได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมในการออกข้อบังคับที่เกี่ยวกับแผนการค้าในเรื่องต่างๆ ได้ เช่น ในเรื่องการ โฆษณา มาตรา 119 (1) การจัดหาสินค้าหรือบริการ มาตรา 119 (2) ปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม มาตรา 119 (3) เป็นต้น ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้า และอุตสาหกรรม ในการออกข้อบังคับว่าด้วยการค้า ค.ศ. 1997 เพื่อควบคุมการทำธุรกรรมภายใต้แผนการค้า ซึ่งมีขอบเขตการควบคุมในเรื่องต่างๆ โดยสรุปดังนี้¹⁹

(1) ควบคุมการ โฆษณา

ตามข้อบังคับมาตรา 3 กำหนดห้ามมิให้ผู้ริเริ่มแผนการค้าหรือผู้ร่วมแผนการค้าตีพิมพ์เผยแพร่หรือจำหน่ายแจกเอกสารการ โฆษณาที่ระบุข้อมูลที่เป็นการชักนำไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมให้บุคคลอื่นเข้ามาเป็นเป็นผู้ร่วมแผนการค้า เว้นแต่จะได้รับความยินยอมตามที่ข้อบังคับกำหนดไว้ เช่น ข้อความที่ระบุถึงชื่อและที่อยู่ของผู้ริเริ่มแผนประเภทสินค้าหรือบริการ ข้อความที่ระบุว่า “เป็นความผิดตามกฎหมาย สำหรับผู้ส่งเสริมแผนการค้าและผู้เข้าร่วมการค้าในการชักชวนบุคคลอื่นใดให้จ่ายเงิน โดยสัญญาว่าจะได้รับผลประโยชน์จากการชักชวนบุคคลอื่นให้เข้าร่วมแผนการค้า” หรือข้อความที่ระบุว่า “ห้ามชักนำในทางที่ผิดว่าจะได้รับรายได้ที่สูงอย่างง่ายดาย” เป็นต้น

(2) ข้อกำหนดเบื้องต้น

ตามข้อบังคับ มาตรา 4 กำหนดห้ามผู้ริเริ่มแผนหรือผู้เข้าร่วมแผนจัดหาหรือเตรียมการจัดหาหรือมีส่วนร่วมในการจัดหาหรือเตรียมการจัดหาสินค้า หรือบริการ ให้แก่ผู้เข้าร่วมแผนรายอื่น หรือรับเงินจากผู้เข้าร่วมแผนรายอื่นเป็นค่าสินค้าหรือบริการ เว้นแต่การดำเนินการดังกล่าวผู้ริเริ่มแผน มิได้สัญญาว่าผู้เข้าร่วมแผนจะได้รับผลประโยชน์จากการชักชวนบุคคลอื่นเข้ามาเป็นผู้ร่วมแผนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ข้อตกลงใดๆ ระหว่างผู้ริเริ่มแผนกับผู้เข้าร่วมแผนจะต้องทำเป็นหนังสือมีเนื้อหาตาม ข้อบังคับกำหนดและสำเนาสัญญาจะต้องส่งมอบให้แก่ผู้เข้าร่วมแผนด้วย

(3) การควบคุมเนื้อหาของสัญญา

ตามข้อบังคับมาตรา 5 ที่ทำขึ้นระหว่างผู้ริเริ่มแผนกับผู้เข้าร่วมแผนนั้น จะต้องระบุข้อความตามที่ข้อบังคับกำหนด เช่น ชื่อที่อยู่ของผู้ริเริ่มแผน ประเภทของสินค้าหรือบริการ สิทธิของผู้เข้าร่วมแผนในการบอกเลิกสัญญา สิทธิของผู้เข้าร่วมแผนภายหลังบอกเลิกสัญญา

¹⁹ สุทธิกรณ์ ลิปน้อย. (2538). *มาตรการทางกฎหมายอาญาในการควบคุมการขายตรง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 67-68.

ระนุกำเตือนครั้งนี้ “เป็นความผิดต่อกฎหมายถ้าผู้ริเริ่มแผน หรือผู้เข้าร่วมแผนชักจูงบุคคลอื่นให้จ่ายเงิน โดยสัญญาว่าจะได้รับผลประโยชน์คืน จากการเข้าร่วมแผนการค้าของบุคคลอื่น” และ “ห้ามชี้นำ ในทางที่ผิดว่าจะได้รับรายได้ที่สูงอย่างง่ายดาย” และ “ถ้าท่านลงนามในสัญญา ท่านมีเวลา 14 วัน ในการบอกเลิกสัญญาและรับเงินคืน” เป็นต้น

(4) กำหนดสิทธิในการคืนสินค้าในกรณีผู้เข้าร่วมแผนเลิกสัญญา

ตามข้อบังคับมาตรา 6 ให้สิทธิแก่ผู้เข้าร่วมแผนคืนสินค้าที่ซื้อมาได้เมื่อบอก เลิกสัญญา ทั้งนี้สินค้าที่จะคืนได้นั้น จะต้องเป็นสินค้าที่ซื้อภายใน 90 วัน ก่อนวันสิ้นสุดสัญญาและมี สิทธิที่จะได้รับเงินค่าสินค้าคืน แต่อาจไม่เต็มจำนวน

(5) การค้าประกัน

ตามข้อบังคับมาตรา 7 ห้ามผู้ริเริ่มแผน เรียกหลักประกันจากผู้เข้าร่วมแผน

(6) การจัดหาสินค้าหรือบริการ

ตามข้อบังคับมาตรา 8 ผู้ริเริ่มแผนหรือผู้เข้าร่วมแผน จะจัดหาสินค้าหรือ บริการให้ผู้เข้าร่วมแผนรายอื่น ไม่ได้เว้นแต่จะมีใบบันทึกการขายสั่งซื้อสินค้า หรือบริการที่ระบุวัน ครบกำหนดชำระเงิน และในใบสั่งซื้อสินค้าหรือใบแจ้งหนี้หรือ ใบเสร็จก็จะต้องมีการจดบันทึก การขายต่างๆ ที่จำเป็นไว้อย่างเพียงพอ

(7) การคืนเงินค่าคอมมิชชั่น

ตามข้อบังคับ มาตรา 9 ผู้ริเริ่มแผนมีสิทธิที่จะทวงเงินค่าคอมมิชชั่นคืนจาก ผู้เข้าร่วมแผน เมื่อมีการเลิกสัญญาได้แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข ตามที่กฎหมายกำหนด จะเห็นได้ว่า ข้อบังคับฉบับนี้นำไปใช้ควบคุมแผนการค้าทุกรูปแบบที่มีลักษณะตามที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติว่าด้วยกรปฏิบัติทางการค้าที่เป็นธรรม ค.ศ. 1973 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติ ว่าด้วยแผนการค้า ค.ศ. 1996 นอกจากนั้นยังรวมถึงการควบคุมแผนการค้าแบบปิดด้วย

สำหรับบทบัญญัติในมาตรา 120 นั้น ได้บัญญัติถึงการกระทำอันเป็นความผิด ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไว้โดยสรุปได้ ดังนี้²⁰

(1) บุคคลใดที่ทำให้ปรากฏ เผยแพร่ โฆษณา อันเป็นการฝ่าฝืนต่อข้อบังคับ ต่างๆ ที่ออกโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรม โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 119 (1) เป็นผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัตินี้

(2) บุคคลใดที่กระทำการฝ่าฝืนข้อบังคับที่ออกโดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การค้าและอุตสาหกรรมโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 119 (2) เป็นผู้กระทำความผิดตามบทบัญญัติ

(3) ถ้าบุคคลใดซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมแผน หรือถูกเชิญชวนให้เข้าร่วมแผน

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71-73.

ก) จ่ายเงิน เพื่อผลประโยชน์ของผู้ริเริ่ม หรือผู้เข้าร่วมแผนรายอื่นและ

ข) การจ่ายเงินนั้น เกิดจากการแนะนำโดยบุคคลที่บุคคลดังกล่าวจะได้รับเงินหรือผลประโยชน์อื่นใดจากการแนะนำบุคคลอื่นให้เข้ามาเป็นผู้เข้าร่วมแผน

(4) ถ้าผู้ริเริ่มแผนได้เสนอต่อบุคคลใดถึงความคาดหวังดังกล่าวใน ข้อ 3 (ข)

และพยายามที่จะแนะนำบุคคลนั้น

ก) ให้จ่ายเงินแก่ผู้ริเริ่มหรือแก่ผู้เข้าร่วมแผนรายอื่น ถ้าบุคคลดังกล่าวเข้าเป็นผู้เข้าร่วมแผนแล้ว หรือ

ข) ถ้าบุคคลดังกล่าวยังไม่ได้เข้ามาเป็นผู้ร่วมแผน ก็พยายามแนะนำให้เข้ามาเป็นผู้เข้าร่วมแผน และให้จ่ายเงินดังกล่าวในข้อ ก) บุคคลผู้พยายามแนะนำให้บุคคลอื่นจ่ายเงินในลักษณะดังกล่าว เป็นผู้กระทำความผิดตามบทกฎหมายนี้ จะเห็นได้ว่า ข้อห้ามในข้อ (3) และ (4) นั้น กำหนดขึ้นมาเพื่อสกัดกั้นแผนการค้าแบบปิระมิด โดยเฉพาะการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวกับแผนการค้าอันเป็นการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติ ในมาตรา 120 นั้นเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษทางอาญาตามมาตรา 122 หากพิจารณาจากลักษณะของแผนการค้าตามคำนิยามในพระราชบัญญัติฯ นี้ทำให้แผนการขายตรงและแผนการขายแบบปิระมิดต้องตกอยู่ในบังคับของกฎหมายดังกล่าวจึงทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า แผนการขายตรงที่ผู้ประกอบธุรกิจนำมาใช้นั้นจะเป็นธรรมแก่ผู้ขายตรงและผู้บริโภค และไม่ถูกนำมาบิดเบือนให้เป็นแผนการขายแบบปิระมิดซึ่งเข้าข่ายเป็นธุรกิจแชร์ลูกโซ่ จึงถือเป็นมาตรการที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการควบคุมแผนการขายตรง หรือแผนการจ่าย ผลตอบแทนให้เป็นไปโดยถูกต้อง

3.1.2 หลักกฎหมายเกี่ยวกับการขายตรงและการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรงในประเทศไทยที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร Civil Law System

ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ก็คือระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษร จุดกำเนิดอยู่ที่อาณาจักรโรมัน ระบบกฎหมายนี้จะมีลักษณะเป็นการรวบรวมเอาจารีตประเพณีหรือกฎหมายต่างๆ หรือบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่ โดยบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและจัดไว้เป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบ ซึ่งเรียกว่าประมวลกฎหมาย ซึ่งแต่เดิมนั้น ไม่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จนชั้นที่ถูกปกครองในโรมันจึงมีการเรียกร้องให้ชนชั้นสูงทำการเขียนกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ชนชั้นที่ถูกปกครองได้รู้กฎหมายด้วย ซึ่งระบบกฎหมายนี้ก็ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยก็ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ตัวอย่างก็เช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ฯลฯ²¹

²¹ ทศพร มูลรัตน์. (2556). *ระบบกฎหมายของโลก*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://social.cru.in.th/glo/Lesson/PDF/8.pdf>. [2556, 22 กุมภาพันธ์].

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นอยู่ของสาธารณชน จึงมีการตรากฎหมายมาควบคุมธุรกิจไม่ให้เอารัดเอาเปรียบประชาชนขึ้นมา เช่นเดียวกัน โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีแทน ซึ่งผู้เขียนจะได้ศึกษาถึงแนวทางในการคุ้มครองประชาชนจากการหลอกลวงและฉ้อโกงประชาชนของประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ดังนี้

1) มาตรการควบคุมการขายตรงของสาธารณรัฐฝรั่งเศส

สาธารณรัฐฝรั่งเศสถือเป็นแหล่งรวมแห่งการฟ้องเที่ยวและการซื้อขายสินค้า มีการแข่งขันในทางธุรกิจการค้าสูงมาก โดยการใช้วิธีการ กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อให้ได้ส่วนแบ่งทางการตลาดมากที่สุด รัฐจึงมีการตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อลดความเสี่ยงของการใช้สินค้าหรือบริการ²² โดยมีมาตรการในการควบคุมตัวแทนการขายให้ต้องมีการจดทะเบียน และมีองค์กรของฝ่ายผู้บริโภคที่เรียกว่า องค์กร Institute National De La Consommation มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้า โดยทำหน้าที่ในการเรียกร้องคัดค้านเพื่อให้รัฐควบคุมดูแลบริษัทผู้ประกอบการดังกล่าวให้ยกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการที่สูงขึ้น ดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้อง

โดยการขายตรงที่เป็นความผิดฐานฉ้อโกงตามประมวลกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้มีการบัญญัติในเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกับการฉ้อโกงประชาชนของไทย²³ คือ รัฐบัญญัติเลขที่ 66-1010 ลงวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เรียกดอกเบี้ยเกินควร การให้กู้ยืมและกระทำการเกี่ยวกับกิจการบางประการและการโฆษณา ดังนี้

มาตรา 9 แห่งรัฐบัญญัติ 66-1010 บัญญัติห้ามผู้ใดกระทำการ ดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อให้คำปรึกษา หรือเสนอให้กู้ยืมเงิน
- (2) เพื่อรับเงินในลักษณะที่เป็นการฝากเงิน หรือรับเงินลงทุนจากประชาชน
- (3) เพื่อให้คำปรึกษาการจัดการออมเงิน หรือการรับเข้าลงทุนโดยเข้าเป็นหุ้นส่วน หรือถือครองหุ้นในบริษัทเอกชน หรือบริษัทด้านอสังหาริมทรัพย์
- (4) เพื่อเสนอการลงทุนในลักษณะอื่นใด

มาตรา 10 กำหนดว่า การโฆษณา หรือประกาศใดๆ ไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบ หรือโดยวิธีการใด โดยมีความมุ่งหมายตามที่บัญญัติไว้ตามความในมาตรา 9 จะต้องปรากฏอย่างชัดเจน

²² วิมิศร นองสุวรรณ. (2542). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจขายตรง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 88-89.

²³ กฤษฎา วัชวุฒิ. (2549). มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันอาชญากรรมทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากเงินนอกกระบบ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 102.

ซึ่งอัตราดอกเบี้ยของการกู้ยืมเงิน หรือการกู้ยืมเงิน และภาระผูกพันอื่นใด ทั้งนี้ การใดจะเป็นการ โฆษณา หรือประกาศดังกล่าว ให้เป็นไปตามกำหนดโดยกฤษฎีกา

ในรัฐกฤษฎีกาเลขที่ 68-259 ได้ออกมาเพื่อปฏิบัติการตามบทบัญญัติตามมาตรา 10 แห่งรัฐบัญญัติ เลขที่ 66-1010 ลงวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2510 ว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เรียกดอกเบี้ยเกินควร การให้กู้ยืมและการกระทำเกี่ยวกับกิจการบางประการและการ โฆษณา กล่าวคือ

มาตรา 1 ห้ามมิให้โฆษณา หรือประกาศใดๆ ไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบ หรือวิธีการใด โดยมีเจตนาเพื่อให้คำปรึกษา หรือเสนอให้กู้ยืมเงิน เพื่อรับเงินจากประชาชนในลักษณะการฝากเงิน หรือในลักษณะอื่นใด หรือเป็นการลงทุน หรือเสนอการลงทุน โดยแสดงซึ่งข้อมูลที่เป็นเท็จ หรือ มีลักษณะที่ก่อให้เกิดความสำคัญผิด

มาตรา 3 การ โฆษณา หรือประกาศใดๆ โดยมีเจตนาเพื่อรับฝากเงินจากประชาชนโดยตรง หรือมีระยะเวลาน้อยกว่าสองปี จะกระทำได้แต่โดยธนาคาร และผู้ซึ่งได้รับการอนุญาตเท่านั้น

ห้ามมิให้โฆษณาหรือประกาศใดๆ เกี่ยวกับการรับฝากเงินอันมีการเสนอผลประโยชน์ตอบแทนในอัตราที่สูงเกินกว่าอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่กฎหมายกำหนด²⁴ และโทษสำหรับความผิดฐานนี้ โทษต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับตั้งแต่ 2,500,000 ฟรังก์

นอกจากนี้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสยัง ได้มีการบัญญัติเรื่องการลงโทษนิติบุคคลไว้ ดังนี้

(1) โทษปรับ

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 131-38 ได้กำหนดโทษสำหรับนิติบุคคลไว้ คือ ปรับไม่เกินห้าเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดของบุคคลธรรมดา โดยศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการปรับโทษดังกล่าวได้²⁵

(2) โทษในลักษณะอื่นๆ คือ

การสั่งยุบกิจการหากปรากฏว่านิติบุคคลได้ถูกตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ต้องห้าม ตามกฎหมาย หรือมีการเบี่ยงเบนวัตถุประสงค์ให้ผิดกฎหมายในภายหลัง

การห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง มีกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี แล้วแต่วัตถุประสงค์ของศาลว่าจะห้ามประกอบกิจการอะไร

²⁴ สุพัตรา แผนวิชิต. (2544). *ธุรกิจแชร์ลูกโซ่: ศึกษากรณีพัฒนาการบังคับใช้พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็น การฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 แก้ไขเพิ่มเติม 2534*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 84.

²⁵ กุลทิศา บุวะหงษ์. (2549). *สภาพบังคับทางอาญาที่เหมาะสมสำหรับนิติบุคคล*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 48.

การสั่งปิดกิจการ โดยศาลอาจสั่งปิดกิจการทั้งหมด หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสถานประกอบการ ที่ใช้เพื่อการประกอบอาชญากรรมเป็นการถาวร หรือมีการกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี

การกีดกันหรือให้ออกจากสาธารณะ หรือการแข่งขันเป็นการถาวร หรือมีการกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี

การห้ามประกาศต่อสาธารณะเพื่อระดมเงินทุน หมายความว่าห้ามนิติบุคคลทำการเรียกร้องต่อสถาบันสินเชื่อ สถาบันการเงิน หรือบริษัทหลักทรัพย์ หรือการดำเนินการ โฆษณาไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ เพื่อให้การระดมเงินทุนไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบใดๆ โดยศาลอาจสั่งห้ามเป็นการถาวร หรือมีการกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปีก็ได้

การริบทรัพย์ที่ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือที่ได้มาจากการกระทำความผิด

การปิดประกาศหรือการโฆษณาคำวินิจฉัยของศาลทางสื่อมวลชน ประเภทสิ่งพิมพ์ หรือสื่อวิทยุโทรทัศน์ว่านิติบุคคลดังกล่าวมีการกระทำความผิด

ในความผิดฐานฉ้อโกงของสาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่เน้นเรื่องเจตนาหลอกลวงแต่คำนึงถึงวิธีการต่างๆ อันเป็นการทุจริต เพื่อให้ได้ผลประโยชน์ใดๆ มากกว่าการได้ไปซึ่งทรัพย์สินจึงเป็นบทบัญญัติที่มีความหมายกว้าง และในการฟ้องคดีอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนี้ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย และเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียวในการฟ้องคดีอาญาก่อนพนักงานอัยการ²⁶ โดยการดำเนินคดีอาญามีกระบวนการคล้ายกับของประเทศไทย กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจ จากนั้นตำรวจจะทำการสอบสวนเบื้องต้น เมื่อทำการสอบสวนแล้วจะส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการพิจารณา อัยการอาจสั่งฟ้องหรือดำเนินการให้มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Judge Instruction) ถ้าเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาหรืออัยการเห็นสมควร การสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องอยู่ในดุลยพินิจของพนักงานอัยการ

2) มาตรการควบคุมการขายตรงของประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นมีจุดเด่นในเรื่องของการรวมกฎหมายสองลักษณะ คือ คอมมอนลอว์ และซีวิลลอว์ไว้ด้วยกัน²⁷ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเทศญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูประบบกฎหมายภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยให้มีรัฐธรรมนูญใหม่และนำแนวคิดเรื่อง

²⁶ โทเมเน ภัทรภิมย์. (2533). *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*. กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์. หน้า 29.

²⁷ สายฝน รัตนภิมย์. (2552). *นโยบายรัฐในการควบคุมแชร์ลูกโซ่ที่แฝงในธุรกิจขายตรง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 66.

Due Process มาใช้ในระบอบกฎหมาย ประเทศญี่ปุ่นจึงมีจุดเด่นในแง่ที่นำกฎหมายทั้งระบบซีวิลลอว์ และระบอบคอมมอนลอว์รวมไว้ในประเทศเดียวกัน นอกจากนี้ ขนบธรรมเนียมแนวคิดของประเทศในทวีปเอเชียเกี่ยวกับลักษณะการบังคับใช้กฎหมายอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังแตกต่างจากแนวคิดของสหรัฐอเมริกาหรือประเทศในทวีปยุโรป กล่าวคือ ประเทศในทวีปเอเชีย มักมีแนวคิดให้ผู้กระทำความผิดรับสารภาพในสิ่งที่ได้กระทำ แต่อย่างไรก็ตาม การรับสารภาพดังกล่าวต้องมีได้เกิดจากการบังคับ ยุขง ส่งเสริม ซึ่งแนวคิดนี้ต่างจากในสหรัฐอเมริกาหรือในแถบยุโรปที่จะนิยมให้ประชาชนต่อสู้คดีให้ถึงที่สุด²⁸

บทบัญญัติการขายตรงของประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายที่มีความรัดกุม ซึ่งกำหนดให้กรณี ผู้ที่รับใบอนุญาตประสงค์จะเลิกการประกอบกิจการขายตรง กฎหมายกำหนดให้ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตต้องส่งคำบอกกล่าวเป็นหนังสือ พร้อมด้วยการคืนใบอนุญาตแก่ผู้ควบคุมการขายตรง ทั้งนี้การเลิกประกอบกิจการจะมีผลเมื่อผู้ควบคุมการขายตรงได้รับหนังสือบอกกล่าว พร้อมด้วยใบอนุญาตที่ผู้รับใบอนุญาตส่งคืน หรือมีผลในวันหลังจากนั้นตามที่ระบุไว้ในหนังสือ ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการจัดองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะเดียวกันกับ Federal Trade Commission ของสหรัฐอเมริกา โดยเรียกว่า Japan Fair Trade Commission (JFTC)²⁹ มีลักษณะเป็นการคุ้มครองประชาชนจากการป้องกันการผูกขาดทางการค้า เป็นรูปแบบของเป็นองค์กรอิสระในรูปคณะกรรมการขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ประกอบด้วย ประธานกรรมการ และกรรมการอื่นอีก 4 คน ซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภามีกฎหมายเป็นหลักประกันว่าจะสามารถทำงานได้อย่างมีอิสระ ประธานกรรมการ กรรมการ และบุคคลากรใน Fair Trade Commission จะต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง หรือประกอบพาณิชย์กรรมหรือธุรกิจการค้าใดๆ³⁰

อำนาจหน้าที่ของ Japan Fair Trade Commission (JFTC) ที่สำคัญมี 3 ประการ คือ³¹

(1) ออกกฎหมายหรือระเบียบหรือประกาศตามที่กฎหมายกำหนด

²⁸ ปณิธาน ช่อผุก. (2549). *อำนาจของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522: ศึกษากรณีการดำเนินคดีแทนผู้บริโภค*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 31.

²⁹ Japan Fair Trade Commission. (2013). *Japan Fair Trade Commission*. (Online). Available: <http://www.jftc.go.jp>. [2014, May 5].

³⁰ ปณิธาน ช่อผุก. อ้างแล้ว. หน้า 32.

³¹ จิตติมา วิทยาอนุมาศ. (ม.ป.ป). *Competition Policy in Japan*. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการแข่งขันทางการค้า กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. หน้า 77-78.

(2) สืบสวนสอบสวนการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจว่าขัดต่อกฎหมายหรือไม่ การดำเนินการสืบสวนสอบสวนเป็นไปเพื่อแสวงหาหลักฐานและข้อเท็จจริงต่างๆ โดยสามารถเรียกผู้ต้องสงสัย หรือพยานบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อออกความเห็นเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงนั้น นอกจากนี้ ยังมีอำนาจในการชี้หรือเรียกให้บุคคลใดๆ ส่งเอกสารหรือเข้าไปในสถานที่ประกอบธุรกิจของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน เป็นต้น

(3) มีกระบวนการในการพิจารณาคดีศาล

การบังคับใช้กฎหมายเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคของญี่ปุ่น ดำเนินการ โดยการออกกฎหมายเฉพาะหลายฉบับ และให้หน่วยงานนั้นๆ เป็นผู้ดูแลกฎหมาย เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม ดูแลบังคับใช้กฎหมาย

หากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินขั้นสุดท้ายของคณะกรรมการ จะมีโทษทางอาญา คือ มีโทษโดยการทำงานรับใช้สังคมไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสามล้านเยน

ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่าควรสั่งฟ้องทางอาญา คณะกรรมการจะส่งเรื่องให้อัยการเพื่อดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมต่อไป ซึ่งการฝ่าฝืนข้อห้ามเกี่ยวกับการผูกขาดภาคเอกชน และการตกลงร่วมกัน จะมีโทษทางอาญา เป็นโทษทำงานรับใช้สังคมไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินห้าล้านเยนสำหรับผู้กระทำความผิด และปรับบริษัทไม่เกินห้าร้อยล้านเยน³²

เรื่องความผิดอันมีลักษณะพิเศษเช่นความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชนอันเป็นลักษณะของแชร์ลูกโซ่นั้น ในประเทศญี่ปุ่น กฎหมายที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงของประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ Act on Specified Commercial Transactions 1976 โดยกฎหมายดังกล่าวไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรงว่าต้องเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และไม่ได้กำหนดว่าการประกอบธุรกิจขายตรงต้องได้รับใบอนุญาตจดทะเบียนหรือต้องจดทะเบียน แต่จะควบคุมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจและการทำสัญญาขายตรงเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมพาณิชย์ เช่น การขายทางโทรศัพท์ (Telemarketing Sales) และการขายตรงแบบหลายระดับ (Multilevel Marketing Transactions) การขายตรงตามประตูบ้าน (Door-to-door-sales) การขายทางไปรษณีย์ (Mail order sales)³³

นอกจากนี้ Act on Specified Commercial Transactions 1976 ได้มีกำหนดการกระทำที่ต้องห้าม (Prohibited Acts) สำหรับผู้ขายสินค้าหรือผู้ให้บริการ แต่จะเป็นในลักษณะของการวิธีการขายตรงเป็นหลัก เช่น ต้องไม่แสดงข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับสัญญาขายตรง หรือ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

³³ นิติพัฒน์ วุฒินุณยสิทธิ์. (2554). *แนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายขายตรงและตลาดแบบตรง: ศึกษากรณีการประกอบธุรกิจขายตรง*. ศูนย์นิพนธ์นิติศาสตร์คุณวุฒิปันจิติ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยปทุมธานี. หน้า 70.

เกี่ยวกับการเพิกถอนคำขอเข้าทำสัญญาขายตรง ต้องไม่เจตนาที่จะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายสินค้าหรือสัญญาให้บริการ หรือต้องไม่ข่มขู่หรือรบกวนบุคคลเพื่อให้เข้าทำสัญญา และต้องไม่ชักจูงให้บุคคลเข้าทำสัญญาซื้อขายสินค้าหรือสัญญาให้บริการ ในสถานที่อื่นที่มีใช้สถานที่สาธารณะต่อบุคคลที่ถูกชักจูง โดยเรียกให้บุคคลนั้น มาที่สถานที่อื่นอันมิใช่สถานที่ประกอบธุรกิจและพบบุคคลนั้นไปโดยไม่แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการพามาว่าเพื่อชักจูงใจให้บุคคลนั้นทำสัญญา³⁴

3.2 มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงในประเทศไทย

การที่จะหามาตรการในการกำกับดูแลและการประกอบธุรกิจขายตรงของประเทศไทยนั้น จำต้องทราบถึงความเป็นมาของกฎหมายขายตรง และมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับการขายตรง เพื่อหามาตรการทางกฎหมายและเพื่อกำหนดแนวทางในการกำหนดมาตรการในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรง ได้เหมาะสมและเป็นธรรม³⁵

การคุ้มครองผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นั้น ยังไม่เพียงพอในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าหรือรับบริการกับผู้ประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะการซื้อสินค้าหรือบริการในธุรกิจขายตรง ซึ่งเป็นวิธีการจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่มีลักษณะเข้าถึงตัวผู้บริโภค โดยมีผู้ขายตรงที่เรียกชื่อตามกฎหมายว่า ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงเป็นผู้นำสินค้าไปอธิบาย หรือสาธิตเกี่ยวกับสรรพคุณคุณภาพของสินค้าแก่ผู้บริโภค โดยตรงตามสถานที่อยู่อาศัยของผู้บริโภค หรือสถานที่ทำงาน หรือสถานที่อื่นที่ไม่ใช่สถานที่ค้าขายตามปกติ ซึ่งวิธีการขายสินค้าในเชิงรุกเช่นนี้ ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงจะมีกลยุทธ์การแนะนำสินค้า รวมทั้งอาจมีการกล่าวอ้างสรรพคุณหรือคุณภาพของสินค้าหรือบริการ ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือเกินความจริง หรือใช้วิธีการกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการที่จะซื้อสินค้าหรือบริการ ซึ่งบางครั้งผู้บริโภคอาจถูกหลอกให้ซื้อสินค้าหรือบริการ โดยไม่จำเป็น หรือต้องซื้อเพราะถูกแรงกดดันจากผู้ขาย³⁶

การควบคุมปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ทั้งนี้ เพราะการโฆษณาหรือชักชวนส่วนใหญ่ทำด้วยคำพูดและรับรู้เฉพาะผู้ซื้อกับผู้ขายเท่านั้น มาตรการตามพระราชบัญญัติคุ้มครอง

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

³⁵ กลุ่มขายตรงและตลาดแบบตรง. (2548). *รู้ทันธุรกิจขายตรง*. เอกสารประกอบการอบรมเจ้าหน้าที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิบัติงานด้านการขายตรงและตลาดแบบตรง. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มขายตรงและตลาดแบบตรง. หน้า 57.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58-59.

ผู้บริ โภค พ.ศ. 2522 ก็ยังไม่ครอบคลุมที่จะเอาผิดแก่ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรง หรือผู้จำหน่ายอิสระ หรือตัวแทนขายตรงได้ นอกจากนี้ เมื่อผู้บริ โภคตกลงซื้อสินค้าหรือบริการในธุรกิจขายตรงแล้ว สัญญาซื้อขายย่อมผูกพันคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามสัญญา แม้ว่าสัญญาซื้อขาย จะเกิดขึ้นเนื่องจากผู้ขายใช้กลยุทธ์และสร้างแรงกดดันให้แก่ผู้บริ โภคในหลายรูปแบบ แต่การเลิก สัญญาก็ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และผู้ประกอบการจำนวนมาก ไม่ให้สิทธิแก่ผู้บริ โภคในการคืนสินค้า ยิ่งไปกว่านั้น ผู้บริ โภคจำนวนมากที่ได้รับความเสียหายจาก การกระทำในลักษณะแชร์ลูกโซ่ หรือแผนการขายแบบพยามิดที่แฝงเข้ามาในระบบธุรกิจขายตรง โดยสินค้าที่ผู้ประกอบการประเภทนี้นำมาใช้ในการแอบอ้างทำธุรกิจขายตรงส่วนใหญ่จะเป็น สินค้าที่ผู้บริ โภคไม่คุ้นเคย โดยผู้ประกอบการจะใช้วิธีการชักชวนให้ประชาชนมาสมัครเป็น สมาชิกและเข้าร่วมเป็นเครือข่ายและสัญญาว่าจะให้ประโยชน์ตอบแทนจากการชักจูงผู้อื่นให้เข้า มาร่วมเป็นเครือข่าย และแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกชักจูงเห็นว่าจะได้รับเงินหรือกำไรมากกว่าประโยชน์ที่ผู้ นั้น ได้จ่ายไป โดยไม่คำนึงถึงรายได้จากการขายสินค้า และเมื่อผู้ประกอบการระดมเงินทุนได้ตามที่ ต้องการแล้ว ก็จะเลิกสัมกิจการไป ความเสียหายจะตกแก่ผู้บริ โภค ซึ่งที่ผ่านมามีผู้บริ โภคจำนวนมาก ได้รับความเสียหายจากการกระทำดังกล่าว ทำให้ภาพลักษณ์ของธุรกิจขายตรงไปในเชิงลบและ ส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงที่สุจริตได้รับผลกระทบในการประกอบธุรกิจไปด้วย

ส่วนการทำธุรกิจตลาดแบบตรงนั้นจะไม่มีตัวแทนขาย เพราะเป็นการขายสินค้าหรือ บริการในลักษณะของการสื่อสารข้อมูลผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น การซื้อสินค้าผ่านสื่อต่างๆ เหล่านี้ ผู้บริ โภคจึงไม่สามารถจับต้องสินค้าหรือเห็นเป็นรูปร่างลักษณะ สินค้าได้อย่างชัดเจน ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริ โภคในขณะนี้ ส่วนใหญ่พบว่าสินค้าที่ผู้บริ โภคสั่งซื้อ มักจะไม่ตรงกับคำกล่าวอ้างตามที่ได้โฆษณาผ่านสื่อต่างๆ และเมื่อผู้บริ โภคใช้สิทธิคืนสินค้าตามที ผู้ประกอบการให้คำรับประกันความพอใจ ก็ไม่ได้รับเงินคืนหรือได้รับเงินคืนล่าช้าเกินควร³⁷

ปัญหาและความจำเป็นที่กล่าวมานี้ แต่เดิมยังไม่มีกฎหมายใดออกมากำกับดูแลการ ประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง มีเพียงการนำพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริ โภค พ.ศ. 2522 และพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อ โกงประชาชน พ.ศ. 2527 มาใช้บังคับ ซึ่งยังไม่สอดคล้อง กับข้อเท็จจริงและไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด และเมื่อเกิดเสียหายก็ไม่สามารถ ติดตามตัวผู้ประกอบการมาลงโทษและช่วยเหลือผู้บริ โภคให้ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร ทำให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริ โภคได้นำเรื่องนี้เสนอคณะอนุกรรมการฝ่ายกฎหมาย พิจารณาร่างกฎหมายเกี่ยวกับการขายตรง ซึ่งคณะอนุกรรมการฝ่ายกฎหมายได้ประชุมพิจารณา เรื่องนี้เป็นระยะ โดยเชิญผู้แทนกรมการค้าภายในและกรมทะเบียนการค้ามาให้ข้อคิดเห็นเป็นครั้งคราว

³⁷ ธาณี ปิติสุข. (2535). *การตลาดขายตรงแบบหลายชั้น*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์. หน้า 59-60.

จนที่ประชุมได้มีมติมอบหมายให้ฝ่ายเลขานุการเป็นผู้ร่างพระราชบัญญัติขายตรง พ.ศ. 2545 เพื่อให้มีมาตรการทางกฎหมายโดยเฉพาะออกมควบคุมกำกับดูแลให้การประกอบธุรกิจขายตรง และตลาดแบบตรงดำเนินไปในวิถีทางที่ถูกต้องเหมาะสมและคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน

3.2.1 หลักเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจขายตรง

ประกาศคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง พ.ศ. 2550 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงให้ยื่นคำขอต่อเจ้าหน้าที่ ณ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยแนบเอกสารและหลักฐานตามที่กำหนดให้ครบถ้วน อันประกอบด้วย แบบคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรง หรือแบบคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงแล้วแต่กรณี และเมื่อได้รับคำขอจดทะเบียนแล้วให้นายทะเบียนตรวจสอบรายการ เอกสารและหลักฐานถึงความถูกต้องและพิจารณาว่าเข้าเกณฑ์ที่อาจรับจดทะเบียนได้หรือไม่ ถ้าหากเอกสารและหลักฐานครบถ้วนถูกต้องและเข้าเกณฑ์ที่อาจรับจดทะเบียนได้ให้ลงเลขที่รับคำขอ และให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนต่อไป แต่หากเอกสารและหลักฐานไม่ครบถ้วนถูกต้องให้นายทะเบียนแจ้งผู้ยื่นคำขอให้แก้ไขภายในเวลาอันสมควร

การแก้ไขเปลี่ยนแปลงรายการ เอกสารและหลักฐานใดให้ผิดไปจากที่ได้จดทะเบียนไว้ หากมิได้แจ้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนั้นให้นายทะเบียนทราบภายในเวลาอันสมควรให้ถือว่ายังไม่ได้รับการจดทะเบียน และกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง หรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง รายงานผลการประกอบธุรกิจตามแบบที่กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค รับทราบภายในเดือนมกราคมและเดือนกรกฎาคมของทุกปี³⁸

นอกจากนี้ ยังมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง เพื่อนำมาควบคุมกำกับดูแลการประกอบธุรกิจขายตรง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การจดทะเบียนสำนักงานธุรกิจขายตรง

การประกอบธุรกิจขายตรงกฎหมายบังคับให้ประกอบธุรกิจจะต้องไปจดทะเบียนการประกอบธุรกิจต่อนายทะเบียน เพื่อการเข้าสู่ระบบควบคุมข้อมูลผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นระบบเดียวกันง่ายแก่การกำกับดูแล ซึ่งจะใช้ในการตรวจสอบและติดตามสอดส่องพฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจขายตรง จึงกำหนดให้มีการจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรง

³⁸ ประสม หงษ์โต. อ้างแล้ว. หน้า 87.

โดยผู้ใดประสงค์จะประกอบธุรกิจขายตรง จะต้องยื่นคำขอต่อเลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นนายทะเบียน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงเป็นผู้กำหนด เช่น กำหนดให้ผู้ยื่นคำขอต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้³⁹

- (1) เป็นนิติบุคคล ซึ่งจดทะเบียนตามกฎหมายไทย
- (2) มีสำนักงานหรือสาขาอยู่ในราชอาณาจักรไทย
- (3) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

สำหรับผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องยื่นแผนการจ่ายผลตอบแทนพร้อมกับคำขอด้วย และในกรณีที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการจ่ายผลตอบแทนผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงให้นายทะเบียนทราบก่อนจึงจะนำไปปฏิบัติได้

คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงจะเป็นผู้กำหนดแบบคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง โดยกฎหมายกำหนดว่าอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังนี้

- (1) ชื่อของผู้ประกอบธุรกิจขายตรง
- (2) ภูมิลำเนาของผู้ประกอบธุรกิจขายตรง
- (3) ประเภทหรือชนิดของสินค้าหรือบริการ และ
- (4) วิธีการขายสินค้าหรือบริการ

2) แผนการจ่ายผลตอบแทนในธุรกิจขายตรง

นอกจากประกอบธุรกิจขายตรงจะต้องดำเนินธุรกิจด้วยวิธีการทำตลาดสินค้าหรือบริการในลักษณะของการนำเสนอขายต่อผู้บริโภค โดยตรงดังกล่าวนี้และนายทะเบียนได้จดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงตามพระราชบัญญัตินี้แล้วผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจ่ายผลตอบแทนของตนที่ได้ยื่นก่อนนายทะเบียนด้วย

แผนการจ่ายผลตอบแทน ต้องมีลักษณะ ดังต่อไปนี้⁴⁰

(1) ต้องไม่กำหนดให้ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างได้รับผลตอบแทนที่เป็นรายได้หลักการรับสมัครบุคคลหรือแนะนำผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างอื่นเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการประกอบธุรกิจขายตรง

บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการประกอบธุรกิจขายตรงได้แก่ผู้จำหน่ายอิสระซึ่งเป็นผู้ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและนำสินค้าหรือบริการดังกล่าวไปเสนอขายตรงต่อผู้บริโภค และตัวแทนขายตรงซึ่งเป็นผู้ได้รับมอบอำนาจจาก

³⁹ วิรลพัชร เวชทวารวิฑฐร. อ้างแล้ว. หน้า 63-64.

⁴⁰ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 21.

ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงให้นำสินค้าหรือบริการ ไปเสนอขายตรงต่อผู้บริโภค ในแผนการจ่ายผลตอบแทนที่ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงได้จัดทำขึ้นและต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจ่ายผลตอบแทนของงานที่ได้ยื่นต่อนายทะเบียน คือ ในแผนนั้นต้องไม่กำหนดให้ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้าง ได้รับผลตอบแทนที่เป็นรายได้หลักจากการสมัครบุคคล หรือนำผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการประกอบธุรกิจขายตรง

ดังนั้น ในแผนการจ่ายผลตอบแทนที่ได้ยื่นต่อนายทะเบียนนั้นจะต้องไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว หมายความว่า ห้ามมิให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงดำเนินการในลักษณะที่เป็นการชักชวนให้บุคคลเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการประกอบธุรกิจขายตรง โดยตกลงว่าจะให้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการหาผู้เข้าร่วมเครือข่ายดังกล่าวซึ่งคำนวณจากจำนวนผู้เข้าร่วมเครือข่ายที่เพิ่มขึ้น⁴¹

(2) แผนการจ่ายผลตอบแทนที่ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงกำหนดขึ้นนั้นผลตอบแทนที่เป็นรายได้หลักของผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนที่ไม่ใช่ลูกจ้างขึ้นอยู่กับการขายสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภคและรายได้หลักนั้นให้รวมไปถึงการซื้อเพื่อการใช้หรือบริโภคเองด้วย

(3) ข้อกำหนดในแผนการจ่ายผลตอบแทนนั้นต้องมีลักษณะที่ไม่บังคับให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้า ซึ่งผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจ่ายผลตอบแทนของตนด้วย โดยผู้ประกอบธุรกิจขายตรงจะบังคับให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าไม่ได้เท่ากับให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าจากผู้ประกอบธุรกิจขายตรงได้ตามที่ตนตัดสินใจโดยไม่มี การบังคับใดๆ จากผู้ประกอบธุรกิจขายตรง

(4) ข้อกำหนดในแผนการจ่ายผลตอบแทนนั้นต้องมีลักษณะที่ไม่เป็นการชักจูงให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าในปริมาณมากเกินไปอย่างไม่สมเหตุผล ซึ่งผู้ประกอบธุรกิจขายตรงจะต้องไม่ชักจูงให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าในปริมาณมากเกินไปอย่างไม่มีเหตุผล

ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในแผนข้อ (3) และข้อ (4) มีลักษณะแตกต่างกัน คือ ในแผนข้อ (3) มีลักษณะการบังคับ ส่วนในแผนข้อ (4) เป็นเรื่องของ การชักจูงที่ไม่ถึงขนาดเป็นการบังคับ แต่ในแผนทั้งข้อ (3) และข้อ (4) ก็เป็นข้อกำหนดในแผนที่ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องไม่บังคับให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าและต้องไม่ชักจูงให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าให้ปริมาณมากเกินไปอย่างไม่สมเหตุผล อย่างไรก็ตามการชักจูงให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าในปริมาณมากเกินไปอย่างไม่สมเหตุผลนั้น เป็นเรื่องที่ยังขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป และที่มีข้อกำหนดนี้ไว้ในแผน

⁴¹ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 19.

ก็เพื่อให้ผู้ประกอบการถือปฏิบัติด้วย คือ ไม่ประสงค์ที่จะให้ผู้จำหน่ายอิสระต้องรับภาระเก็บดูแลรักษาสินค้าที่ซื้อไว้จากผู้ประกอบการขายตรงในปริมาณมากเกินไปอย่างไม่สมเหตุผลนั่นเอง

(5) แผนการจำหน่ายผลตอบแทนที่ผู้ประกอบการขายตรงจัดทำขึ้นนั้นจะต้องมีข้อกำหนดที่แสดงวิธีการคิดคำนวณการจ่ายผลตอบแทนที่ตรงต่อความเป็นจริงหรือเป็นไปได้จริงหรือเป็นไปได้จริงและอย่างเปิดเผยชัดเจนด้วย ซึ่งผู้ประกอบการขายตรงมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการจ่ายผลตอบแทนต่อไป

(6) ในแผนการจ่ายผลตอบแทนที่ผู้ประกอบการขายตรงจัดทำขึ้นนั้นจะต้องมีลักษณะตามข้อ (1) ถึง ข้อ (5) แล้ว อาจจะมีลักษณะอื่นนอกเหนือจากข้อ (1) ถึงข้อ (5) ตามที่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงกำหนดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงกำหนดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการการขายตรงและตลาดแบบตรงจะเป็นผู้กำหนดต่อไป

แผนการจ่ายผลตอบแทนใดที่มีลักษณะแตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ให้มีผลบังคับใช้เท่าที่เป็นธรรมแก่ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้าง ความเป็นจริงในเรื่องนี้แทบจะไม่เกิดขึ้นเนื่องจากเมื่อนายทะเบียนได้รับคำขอจดทะเบียนพร้อมแผนการจ่ายผลตอบแทนของผู้ประกอบการขายตรง นายทะเบียนมีหน้าที่ต้องตรวจสอบคำขอจดทะเบียนแล้วยังตรวจสอบแผนการจ่ายผลตอบแทนด้วย ซึ่งแผนนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ในที่นี้คือ แผนนั้นต้องมีลักษณะตามข้อ (1) ถึงข้อ (6) ที่นายทะเบียนจะรับจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงให้เท่ากับมีการตรวจสอบแผนตั้งแต่เริ่มมีการยื่นคำขอจดทะเบียนจากนายทะเบียน

อย่างไรก็ตาม แผนการจ่ายตอบแทนมีหลายลักษณะ หลายชื่อเรียกการตรวจสอบว่าแผนดังกล่าวเป็นธรรม สุจริต และเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ จำเป็นต้องอาศัยความรู้เท่าทัน และประสบการณ์ในเรื่องธุรกิจขายตรง ในทางปฏิบัตินายทะเบียนจำเป็นต้องมีข้อมูลหรือผู้มีประสบการณ์เป็นผู้ช่วยตรวจสอบก่อนอนุมัติให้จดทะเบียนได้

แม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดว่า การจ่ายตอบแทนต้องมีการระบุลักษณะสินค้าหรือบริการไว้อย่างละเอียดชัดเจน แต่การตรวจสอบของนายทะเบียนตามกฎหมายกำหนดว่าจะต้องตรวจสอบว่าสินค้าหรือบริการมีลักษณะตรงตามที่ได้มีการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายอีกนัยหนึ่ง การขายตรงต้องมีลักษณะหรือบริการที่จะขายจริงมิใช่เพียงมีแผนการจ่ายผลตอบแทนเพื่อเสนอนักขาย ผู้จำหน่ายอิสระเท่านั้น ทั้งนี้เพราะกฎหมายไม่ต้องการให้มีการระดมนักขายก่อนมีสินค้าอีกนัยหนึ่งการทำธุรกิจขายตรงต้องพร้อมที่จะขาย มิใช่พร้อมเพียงการระดมนักขายเท่านั้น

3) การเรียกเก็บค่าธรรมเนียม

ค่าธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรง หมายถึง ค่าธรรมเนียมการสมัครเป็นสมาชิก ค่าฝึกอบรม ค่าวัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมการขาย หรือค่าธรรมเนียมอื่นๆ อันเนื่องมาจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการประกอบธุรกิจขายตรง ค่าธรรมเนียมดังกล่าวเป็นค่าธรรมเนียมที่ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงเรียกเก็บเอาจากผู้จำหน่ายอิสระ หรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้าง

เพื่อให้ความคุ้มครองให้ผู้จำหน่ายอิสระ และตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างของผู้ประกอบธุรกิจขายตรง ได้ชำระค่าธรรมเนียมดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจขายตรงเป็นไปด้วยความยุติธรรม อีกทั้งเป็นการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงไม่ให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าวในอัตราที่สูงเกินความจำเป็น จึงต้องมีการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมดังกล่าวไว้ที่อัตราเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย ตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 บัญญัติให้คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงเป็นผู้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าฝึกอบรม ค่าวัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมการขาย หรือค่าธรรมเนียมอื่นๆ โดยออกประกาศคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมดังกล่าวเป็นอัตราเดียวกัน และเมื่อมีประกาศคณะกรรมการฯ ออกมาใช้บังคับแล้ว ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าวจากผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างในอัตราสูงกว่าที่คณะกรรมการฯ ประกาศกำหนดไว้ได้

4) สัญญาระหว่างผู้จำหน่ายอิสระกับผู้ประกอบธุรกิจขายตรง

สัญญาระหว่างผู้จำหน่ายอิสระกับผู้ประกอบธุรกิจขายตรงให้ทำเป็นหนังสือซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- (1) เงื่อนไขที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจ่ายผลตอบแทนตามแผนการจ่ายผลตอบแทน
- (2) เงื่อนไขที่ชัดเจนเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าฝึกอบรม ค่าวัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมการขาย หรือค่าธรรมเนียมอื่นๆ
- (3) เงื่อนไขที่ชัดเจนเกี่ยวกับการที่ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงจะรับซื้อสินค้า วัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมการขาย ชุดคู่มือ หรืออุปกรณ์ส่งเสริมธุรกิจคืนจากผู้จำหน่ายอิสระ ตลอดจนกำหนดระยะเวลาที่ผู้จำหน่ายอิสระสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้

เพื่อให้ผู้จำหน่ายอิสระและตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างได้รับการคุ้มครองที่ดีขึ้นในการตกลงเข้าผูกพันกับผู้ประกอบธุรกิจ และเพื่อป้องกันการระดมเครือข่ายผู้ขายที่มีชอด้วยกฎหมาย จึงกำหนดให้สัญญาระหว่างผู้จำหน่ายอิสระกับผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องมีเงื่อนไขที่ชัดเจนในเรื่องการจ่ายค่าตอบแทน ค่าธรรมเนียมการสมัคร ค่าฝึกอบรม ค่าวัสดุอุปกรณ์ ส่งเสริมการขาย หรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ และการรับซื้อสินค้ารวมทั้งส่ง

ที่กล่าวมาข้างต้นคืบจากผู้จำหน่ายอิสระ ทั้งนี้ ให้นำหลักดังกล่าวมาใช้บังคับกับตัวแทนขายตรงที่ไม่ใช่ลูกจ้างด้วย ยกเว้นเรื่องการคืนสินค้าและอุปกรณ์ต่างๆ เพราะตัวแทนเพียงแต่ได้รับมอบอำนาจจากผู้ประกอบธุรกิจขายตรงให้นำสินค้าหรือบริการไปเสนอขายตรงต่อผู้บริโภคโดยตรงสิทธิยังเป็นผู้ประกอบการอยู่ จึงไม่จำเป็นต้องกำหนดในเรื่องการรับซื้อสินค้าพร้อมอุปกรณ์ต่างๆ คืบอีก

5) การนำสินค้าหรือบริการเข้าไปเสนอในธุรกิจขายตรง

ผู้จำหน่ายอิสระจะต้องนำสินค้าหรือบริการไปเสนอขายตรงต่อผู้บริโภคให้เป็นไปตามเงื่อนไขและแผนการขายที่ผู้ประกอบการขายตรงกำหนด เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจกำหนดราคาขายสินค้าไว้ แต่ผู้จำหน่ายอิสระไปขายเท่ากับราคาทุนที่ซื้อมา โดยไม่ให้ผู้บริโภคสมัครสมาชิกเพื่อต้องการเพียงยอดขายให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือมีการขายลดราคาต่ำกว่าที่ผู้ประกอบการกำหนด เพื่อแย่งลูกค้าระหว่างผู้จำหน่ายอิสระด้วยกันเอง หรือผู้ประกอบการกำหนดแผนการขายไว้ว่าห้ามนำสินค้าของผู้ประกอบการไปวางขายในร้านค้าเหมือนกับสินค้าอื่นเพราะผิดหลักการขายตรงที่เป็นการขายเชิงรุก โดยต้องนำสินค้าไปเสนอขายโดยตรงยังที่อยู่อาศัย หรือสถานที่ทำงาน หรือสถานที่อื่นที่มีใช้สถานที่ประกอบการค้าปกติธุรกิจ ดังนั้น ผู้จำหน่ายอิสระต้องดำเนินการเสนอขายตามเงื่อนไขและแผนการขายที่ผู้ประกอบการกำหนดไว้⁴²

เมื่อผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรงจะเข้าไปเสนอขายสินค้าให้ผู้บริโภคโดยตรง ณ ที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานของผู้บริโภคหรือของผู้อื่น หรือสถานที่อื่นที่มีใช้สถานที่ประกอบการค้าที่เป็นปกติธุระ บุคคลที่เป็นผู้เสนอขายดังกล่าวจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการสถานที่นั้นก่อน และเมื่อได้รับอนุญาตให้เข้าไปในสถานที่ดังกล่าวแล้ว จะต้องไม่กระทำการอันเป็นการรบกวนหรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้บริโภค หรือผู้ประกอบการสถานที่นั้น

ในการเข้าไปเสนอขายสินค้าตามสถานที่ดังกล่าว นอกจากจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการสถานที่นั้นก่อน และต้องไม่กระทำการอันเป็นการรบกวนหรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่บุคคลดังกล่าว ในการนี้ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายต้องแสดงบัตรประจำตัวประชาชนและบัตรประจำตัวผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรง ซึ่งออกโดยผู้ประกอบการขายตรงด้วย ในกรณีที่ผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรงฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้นั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามหมื่นบาท⁴³

⁴² ไพโรจน์ อารักษา. (2543). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ฉบับชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน. หน้า 67.

⁴³ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 51.

6) สิทธิการคืนสินค้าของผู้จำหน่ายอิสระ

ในการจ่ายผลตอบแทนที่ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงกำหนดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้แผนดังกล่าวต้องไม่บังคับให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้า และต้องไม่ชักจูงให้ผู้จำหน่ายอิสระซื้อสินค้าในปริมาณมากเกินไปอย่างไม่สมเหตุผล ประกอบกับต้องทำสัญญาเป็นหนังสือระหว่างผู้จำหน่ายอิสระกับผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงที่กำหนดเงื่อนไขชัดเจนเกี่ยวกับการที่ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงจะรับซื้อสินค้า วัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการขาย ชุดคู่มือ หรืออุปกรณ์ส่งเสริมธุรกิจคืนจากผู้จำหน่ายอิสระ ตลอดจนกำหนดระยะเวลาที่ผู้จำหน่ายอิสระสามารถใช้สิทธิดังกล่าว

ดังนั้น ในกรณีที่ผู้จำหน่ายอิสระใช้สิทธิคืนสินค้า วัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการขาย ชุดคู่มือ หรืออุปกรณ์ส่งเสริมธุรกิจที่ซื้อไปจากผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงนั้น ผู้จำหน่ายอิสระต้องใช้สิทธิภายในระยะเวลาที่มีการกำหนดไว้ในหนังสือสัญญาที่ตนทำไว้กับผู้ประกอบการธุรกิจด้วย

และเมื่อผู้จำหน่ายอิสระใช้สิทธิคืนสินค้า วัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการขาย ชุดคู่มือ หรืออุปกรณ์ส่งเสริมธุรกิจที่ซื้อไปจากผู้ประกอบการธุรกิจขายตรง ให้ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงต้องซื้อสินค้าตามราคาที่ผู้จำหน่ายอิสระได้จ่ายภายในระยะเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ผู้จำหน่ายอิสระใช้สิทธิคืน แต่มีข้อยกเว้นในการใช้สิทธิ คือ กรณีที่สัญญาระหว่างผู้จำหน่ายอิสระกับผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงสิ้นสุดลง ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงมีสิทธิหักค่าดำเนินการได้ไม่เกินราคาที่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงประกาศกำหนดและมีสิทธิหักกลับหนี้ใดๆ อันเกี่ยวกับสัญญาที่ผู้จำหน่ายอิสระจะต้องชำระได้

ผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท⁴⁴

3.2.2 องค์การในการกำกับดูแลและส่งเสริมการประกอบธุรกิจขายตรง

หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มิได้ใช้หลักการควบคุมการประกอบธุรกิจ แต่ใช้หลักการกำกับดูแลและการส่งเสริมให้การประกอบธุรกิจขายตรง และตลาดแบบตรงเป็นไปโดยเสรีและเป็นธรรมต่อผู้บริโภค รวมทั้งมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมในการซื้อสินค้าหรือได้รับบริการจากผู้ประกอบการธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบการตลาดแบบตรง ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้สอดคล้องและควบคู่ไปกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

ตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง” ประกอบด้วย

⁴⁴ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 50.

- 1) ประธานกรรมการหนึ่งคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการขายตรงและการตลาดแบบตรง
- 2) กรรมการ โดยตำแหน่ง ได้แก่ อธิบดีกรมการค้าภายในอธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา
- 3) กรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้แทนสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจขายตรงจำนวนหนึ่งคน ผู้แทนสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจตลาดแบบตรง จำนวนหนึ่งคน และผู้แทนสมาคมหรือมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคจำนวนสองคน
- 4) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสี่คน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการขายตรงหรือการตลาดแบบตรง ทั้งนี้ ต้องแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิภาคเอกชน ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

ให้เลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นกรรมการและเลขานุการ

ในการแต่งตั้งกรรมการตามวรรคหนึ่ง (3) ให้บรรดาสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจขายตรง สมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจตลาดแบบตรงหรือสมาคมหรือมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค แล้วแต่กรณี เสนอชื่อบุคคลที่เห็นสมควรต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง สำหรับหลักเกณฑ์และวิธีการเสนอชื่อบุคคลให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด⁴⁵

ผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นประธานกรรมการ กรรมการจากผู้แทนสมาคมหรือมูลนิธิ หรือกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จะต้องให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งทั้งนั้น ยกเว้นกรรมการ โดยตำแหน่ง ได้แก่ อธิบดีกรมการค้าภายใน อธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติและเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา นอกจากนี้จะเห็นว่า การถ่วงดุลกันระหว่างผู้แทนสมาคมที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ คือ ผู้แทนสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจขายตรงและผู้แทนสมาคมที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับธุรกิจตลาดแบบตรงรวมจำนวนสองคนกับผู้แทนสมาคมหรือมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคจำนวนสองคนเท่ากัน โดยให้บรรดาสมาคมเสนอชื่อบุคคลที่เห็นสมควรต่อคณะรัฐมนตรี อีกทั้งในส่วนของการกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสี่คนก็บังคับว่าต้องแต่งตั้งจากภาคเอกชน ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการคานอำนาจกัน เนื่องจากในภาคราชการมีกรรมการ โดยตำแหน่งอยู่แล้วถึงสี่คน

⁴⁵ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 8.

ประธานกรรมการต้องไม่ดำรงตำแหน่ง หรือเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นผู้ถือหุ้นเกินจำนวน ร้อยละสิบ ในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ประกอบธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรงในระยะหนึ่งปี ก่อนดำรงตำแหน่งหรือระหว่างดำรงตำแหน่งในประธานกรรมการ⁴⁶

กฎหมายห้ามประธานกรรมการดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทที่ประกอบ ธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรง ไม่ว่าจะ เป็นตำแหน่งหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ กรรมการ หรือที่ปรึกษา ส่วนการเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทที่ ประกอบธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรงนั้น ให้เป็นหุ้นส่วนหรือเป็นผู้ถือหุ้นได้ไม่เกินจำนวน ร้อยละสิบ โดยมีกำหนดระยะเวลาไว้ว่า หนึ่งปีก่อนดำรงตำแหน่งหรือระหว่างดำรงตำแหน่ง ประธานกรรมการ แต่ถ้าเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่งมาหลายปีแล้วก็ไม่ต้องห้าม

คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) พิจารณาเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบธุรกิจ ตลาดแบบตรง

2) แจ้งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภคในการนี้ จะระบุชื่อสินค้าหรือบริการ หรือชื่อของผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรงผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงด้วยก็ได้

3) กำกับดูแลผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง รวมทั้ง ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ในการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง

4) วางระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

5) พิจารณาวินิจฉัยการอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียน

6) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการในการกำกับดูแล รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง และพิจารณาให้เห็นใน เรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงตามที่คณะรัฐมนตรี หรือ รัฐมนตรีมอบหมาย

7) สอดส่องเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐให้ปฏิบัติการ ตามอำนาจและหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดตลอดจนเร่งรัดพนักงานเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินคดีในความผิด ตามพระราชบัญญัตินี้

8) เสนอแนะในการออกกฎกระทรวง ตามพระราชบัญญัตินี้

⁴⁶ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 9.

9) เรื่องอื่นตามที่คณะรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีมอบหมาย⁴⁷

ในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการอาจมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้ปฏิบัติการหรือเตรียมข้อเสนอไปยังคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปได้

คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด⁴⁸ แทนคณะกรรมการก็ได้ เนื่องจากในบางเรื่องจำเป็นจะต้องมีการศึกษาหาข้อมูลหรือฟังข้อเท็จจริงให้ได้เสียก่อนซึ่งเป็นเรื่องในการปฏิบัติการ กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คณะกรรมการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการ ทั้งนี้ เพื่อให้คณะอนุกรรมการฯ ช่วยกลั่นกรองก่อนขั้นหนึ่งก่อนที่จะมาถึงกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยสั่งการต่อไป

นอกจากอำนาจและหน้าที่จำนวน 9 ข้อแล้ว คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการยังมีอำนาจสั่งให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดมาให้ข้อเท็จจริง คำอธิบาย คำแนะนำ หรือความเห็น หรือส่งเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือสิ่งอื่นใดมาเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าหากข้อเท็จจริงยังไม่ชัดเจน หรือมีข้อสงสัย หรือยังฟังเป็นยุติไม่ได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการต้องให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือสงสัยว่ากระทำอันเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติ เพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นตามสมควร เว้นแต่ในกรณีที่จำเป็นและเร่งด่วนหากปล่อยให้เนิ่นช้าไปจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ

การกำหนดหรือการออกคำสั่งในเรื่องใดตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงต้องคำนึงถึงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค ผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง และในกรณีที่เห็นสมควรคณะกรรมการจะกำหนดเงื่อนไข หรือวิธีการชั่วคราวในการบังคับให้เป็นไปตามการกำหนดหรือการออกคำสั่งนั้นก็ไว้ได้

ผู้เขียนเห็นว่า แม้คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงจะมีอำนาจกำหนดหรือออกคำสั่งในเรื่องใดตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ก็ตามแต่จะต้องคำนึงถึงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค ผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง ทั้งนี้ เป็นการกำหนดขอบเขตของอำนาจคณะกรรมการมิให้มากเกินไปเกินสมควรแก่กรณี และในการบังคับให้เป็นไปตามกำหนดหรือการออกคำสั่งนั้น และกรรมการจะกำหนดเงื่อนไขหรือวิธีการชั่วคราวไว้ก็ได้

⁴⁷ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 13.

⁴⁸ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 14.

กฎหมายได้กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค รับผิดชอบในงานธุรการของคณะกรรมการ และมีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ในการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค มีหน้าที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนี้

1) รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง ได้แก่ การจัดประชุมเตรียมเอกสารประกอบการประชุม อีกทั้งจัดรายงานการประชุม ตลอดจนดำเนินการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการ

2) มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง

3) ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ในการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง

4) ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

3.2.3 การจดทะเบียนสำนักงานประกอบกิจการขายตรง

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 38 บัญญัติว่าบุคคลใดประสงค์จะประกอบธุรกิจขายตรงหรือประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยประกาศคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงเรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง พ.ศ. 2550⁴⁹

สำหรับผู้ประกอบธุรกิจขายตรง ให้ยื่นแผนการจ่ายผลตอบแทนพร้อมกับคำขอด้วย และในกรณีจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนการจ่ายผลตอบแทน ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงจะต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงให้นายทะเบียนทราบก่อน จึงจะนำไปปฏิบัติได้

วัตถุประสงค์ที่พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้มีการจดทะเบียนผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงก็เพื่อเป็นการรวบรวมรายชื่อและภูมิสำเนาของผู้ประกอบธุรกิจทั้งสองประเภท ตลอดจนประเภทหรือชนิดของสินค้าหรือบริการ วิธีการขายสินค้าหรือบริการไว้เป็นหมวดหมู่ อันเป็นมาตรการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจทั้งสองประเภทนี้ ให้อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดและติดตามตรวจสอบพฤติกรรมประกอบธุรกิจดังกล่าวที่สงสัยจะกระทำผิดของกฎหมาย เป็นการขจัดธุรกิจที่ทำผิดกฎหมายให้หมดไปจากธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงได้อีกทางหนึ่ง

⁴⁹ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 38.

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 3 กำหนดให้นายทะเบียน หมายถึง เลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เนื่องจากเลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นหัวหน้าส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งมาตรา 18 กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับผิดชอบในงานธุรการของคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง และมีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง ติดตามสอดส่องพฤติกรรมในการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงและการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

3.2.4 การคุ้มครองผู้บริโภคด้านการโฆษณา

โดยที่การประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงเป็นการจัดทำตลาดสินค้าหรือบริการในลักษณะการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการ โดยตรงต่อผู้บริโภค ซึ่งอยู่ห่างกันโดยระยะทางและมุ่งหวังให้ผู้บริโภคแต่ละรายตอบกลับเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงนั้น ดังนั้น การนำเสนอขายสินค้าหรือบริการต่อผู้บริโภคจึงเป็นการนำเสนอขายโดยผ่านสื่อโฆษณาต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้คำนิยามของคำว่า “โฆษณา” หมายความว่า กระทำการไม่ว่าโดยวิธีใดๆ ให้ประชาชนเห็นหรือทราบข้อความ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า และคำว่า “ข้อความ” หมายความว่า รวมถึง การกระทำ ให้ปรากฏด้วยตัวอักษร ภาพภาพยนตร์ แสง เสียง เครื่องหมายหรือการกระทำอย่างใดๆ ที่ทำให้นุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้⁵⁰

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 29 จึงให้นำบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านการโฆษณามาใช้บังคับแก่การสื่อสารข้อมูล เพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง โดยอนุโลม โดยให้ถือว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรี และให้ถือว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ⁵¹

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการว่าด้วยโฆษณา ดังต่อไปนี้

⁵⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. มาตรา 3.

⁵¹ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 29.

1) กำกับดูแลผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรงที่กระทำการ โฆษณาขายสินค้าหรือบริการทั่วไปที่ยังมิได้ถูกควบคุมโดยกฎหมายอื่น สำหรับข้อความที่ใช้ในการ โฆษณาขายสินค้าหรือบริการในการประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงนั้น ผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงจะต้องไม่ใช่ข้อความที่เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคหรือใช้ข้อความที่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมเป็นส่วนรวม

โดยข้อความดังต่อไปนี้ ถือว่าเป็นข้อความที่เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หรือเป็นข้อความที่อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมเป็นส่วนรวม

(1) ข้อความที่เป็นเท็จหรือเกินความจริง

(2) ข้อความที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะกระทำโดยใช้หรืออ้างอิงรายงานทางวิชาการ สถิติ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันไม่เป็นความจริงหรือเกินความจริงหรือไม่ก็ตาม

(3) ข้อความที่เป็นการสนับสนุนโดยตรง หรือโดยอ้อมให้มีการกระทำผิดกฎหมายหรือศีลธรรม หรือนำไปสู่ความเสื่อมเสียในวัฒนธรรมของชาติ

(4) ข้อความที่จะทำให้เกิดความแตกแยก หรือเสื่อมเสียความสามัคคีในหมู่ประชาชน

(5) ข้อความอย่างอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ข้อความที่ใช้ในการ โฆษณาที่บุคคลทั่วไปสามารถรู้ได้ว่าเป็นข้อความที่ไม่อาจเป็นความจริงได้โดยแน่แท้ ไม่ถือเป็นข้อความที่ต้องห้ามในการ โฆษณา (1)⁵²

2) ป้องกันหรือระงับยับยั้งความเสียหายหรืออันตรายอันจะเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคเนื่องจากการ โฆษณาขายสินค้าหรือบริการบางประการเป็นการล่วงหน้า โดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการ โฆษณาขายสินค้าหรือบริการ หรือห้ามการ โฆษณาหรือจำกัดการใช้สื่อ โฆษณาสินค้าหรือบริการนั้น อันเป็นหน้าที่ซึ่งกำหนดตามมาตรา 24 มาตรา 25 และมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

3) พิจารณาให้ความเห็นในข้อความ โฆษณาที่ผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรงได้ร้องขอให้คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นก่อนที่จะนำข้อความนั้นไปใช้ โฆษณา

4) ให้โอกาสผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรงชี้แจงข้อเท็จจริง หรือนำพินิจแสดงความจริงว่า ข้อความ โฆษณาขายสินค้าหรือบริการของตนนั้น มิได้มีลักษณะอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย แต่ถ้าคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงพิจารณาคำชี้แจงดังกล่าวแล้วเห็นว่า

⁵² พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. มาตรา 22.

ข้อความ โฆษณานั้น มีลักษณะฝ่าฝืนต่อกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ให้คณะกรรมการขายตรง และตลาดแบบตรงมีอำนาจออกคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังต่อไปนี้⁵³

- (1) ให้แก้ไขข้อความหรือวิธีการในการโฆษณา
- (2) ห้ามใช้ข้อความบางอย่างที่ปรากฏข้อความโฆษณา
- (3) ห้ามการโฆษณาหรือใช้วิธีนั้นในการโฆษณา
- (4) ให้โฆษณาเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้บริโภคที่อาจเกิดขึ้นแล้วตามหลักเกณฑ์

และวิธีการที่คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณากำหนดในการออกคำสั่งตาม (4) นี้ ให้คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริโภค ประกอบกับความสุจริตใจในการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง

อนึ่ง ถ้าผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

- 5) แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อช่วยเหลืองานคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง

3.2.5 บทกำหนดโทษด้านการโฆษณา

การโฆษณาถือเป็นการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 28 ได้กำหนดให้ข้อความในการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา 29 ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านการโฆษณามาใช้บังคับแก่การสื่อสารข้อมูล เพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง โดยอนุโลม โดยให้ถือว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรี และให้ถือว่าอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการว่าด้วยด้านการโฆษณาเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ได้กำหนดโทษเกี่ยวกับกรณีสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าไว้ใน มาตรา 49 โดยกำหนดให้ผู้ที่ฝ่าฝืนมาตรา 22 หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁵⁴

ผู้เขียนเห็นว่า ในการซื้อสินค้าในธุรกิจตลาดแบบตรงนั้น กฎหมายได้ให้สิทธิผู้บริโภคเพียงฝ่ายเดียวที่จะเลิกสัญญาได้ เพราะการเสนอขายสินค้า หรือบริการในธุรกิจตลาดแบบตรง ผู้บริโภคอาจอยู่ในฐานะที่ไม่อาจตกลงใจซื้อสินค้า หรือรับบริการได้อย่างรอบคอบ แนวคิดของ

⁵³ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522. มาตรา 27.

⁵⁴ พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545. มาตรา 49.

กฎหมายฉบับนี้จึงเน้นที่จะเข้ามาคุ้มครองผู้บริโภค โดยหากทางผู้บริโภคเองเป็นฝ่ายเปลี่ยนใจ ต้องการคืนสินค้าที่ซื้อมาจากธุรกิจการตลาดแบบตรง ก็สามารถทำได้โดยไม่ต้องมีเหตุผลใดๆ ในการใช้สิทธิเลิกสัญญาด้วย ซึ่งตรงจุดนี้หากพิจารณาถึงความเป็นธรรมในทางแพ่งแล้ว ยังถือว่าขัดต่อหลักทางกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายพื้นฐานที่มีรากฐานยาวนานมานับพันปี ซึ่งเท่ากับว่ากฎหมายเฉพาะได้เข้าไปวางหลักเกณฑ์ และวิธีการเงื่อนไขที่มากกว่ากฎหมายพื้นฐาน ได้กำหนดโดยไม่อยู่บนฐานความเท่าเทียมกันของคู่สัญญา แม้ในปัจจุบันธุรกิจการตลาดแบบตรง จะมีกฎหมายประกาศออกมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะแล้ว แต่สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคจากธุรกิจการตลาดแบบตรงที่สืบเนื่องมาจากการบังคับใช้ พระราชบัญญัติแบบตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 นั้นในทางปฏิบัติเองนั้น ก็ยังคงมีปัญหาอยู่เสมอๆ ตลอดเวลา และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนของการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมากขึ้นเรื่อยๆ

3.3 เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในเรื่องการขายตรงของไทยและต่างประเทศ

จากการที่ได้ศึกษาการประกอบธุรกิจขายตรงของไทยและต่างประเทศ พบว่ายังคงมีช่องโหว่ และข้อบกพร่องอยู่หลายๆ ประการ ประกอบกับการทำธุรกิจตลาดแบบตรงเป็นการทำตลาดในลักษณะใหม่ที่แตกต่างกันจากการซื้อขายสินค้า หรือบริการ ในรูปแบบเดิม และได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น จึงก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงที่มีเจตนาไม่สุจริต หลอกลวง เอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้ผู้บริโภคที่ไม่มีข้อมูลเพียงพอในการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้า หรือบริการนั้นๆ อันเป็นเหตุให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย หรือได้สินค้าหรือบริการที่ไม่ได้คุณภาพ ไม่ตรงตามคำกล่าวอ้าง ผู้เขียนสามารถนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยได้ ดังนี้

3.3.1 ลักษณะที่เหมือนกันของการประกอบธุรกิจขายตรง

จากการศึกษามาตรการ ในการดำเนินคดีความผิดที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรง ในต่างประเทศ ทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี Common Law System คือ สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร Civil Law System คือ สาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่าประเทศเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการป้องกันและปราบปรามความผิดที่เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงเป็นอย่างมาก โดยได้มีการบัญญัติให้ความผิดในลักษณะนี้ โกงประชาชนเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย มีการฟ้องคดีผ่านพนักงานอัยการเช่นเดียวกับประเทศไทย ทั้งนี้ เนื่องจากทุกประเทศต่างตระหนักเช่นเดียวกันว่า

ความผิดอันมีลักษณะเป็นการฉ้อโกงประชาชนจัดเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างความเสียหายให้กับระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก ดังนี้

1) หน่วยงานในการควบคุม กำกับดูแล

จากการศึกษาพบว่าในหลายประเทศได้มีการจัดตั้งองค์กร หรือคณะกรรมการเพื่อควบคุม โดยเฉพาะ เช่น ในสหรัฐอเมริกา และในประเทศญี่ปุ่น โดยในสหรัฐอเมริกามีการจัดตั้ง Financial Crimes Enforcement Network (Fin CEN) และ The Federal Trade Commission มีหน้าที่ในการดูแลการประกอบธุรกิจ และควบคุมตรวจสอบการกระทำผิดที่มีพฤติกรรมส่อว่าจะเป็น การฉ้อโกงประชาชน โดยหน่วยงานดังกล่าวเป็นองค์กรอิสระที่ขึ้นตรงต่อรัฐสภา คณะกรรมการ ได้รับความแต่งตั้งจากประธานาธิบดีโดยคำแนะนำยินยอมจากวุฒิสภา (Senate) ไม่เป็นผู้ประกอบ ธุรกิจหรือลูกจ้างในองค์กรต่างๆ เพื่อให้มีความเป็นกลางและรักษาพิทักษ์ผลประโยชน์ของ ประชาชนได้อย่างเต็มที่

ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดตั้งองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะเดียวกันกับ Federal Trade Commission ของสหรัฐอเมริกา โดยเรียกว่า “Japan Fair Trade Commission (JFTC)”⁵⁵ มีลักษณะ เป็นการคุ้มครองประชาชน เป็นรูปแบบของเป็นองค์กรอิสระในรูปคณะกรรมการขึ้นตรงต่อ นายกรัฐมนตรี ประกอบด้วย ประธานกรรมการ และกรรมการ ซึ่งแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรี โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภามีกฎหมายเป็นหลักประกันว่าจะสามารถทำงานได้อย่างมีอิสระ ประธานกรรมการ กรรมการ และบุคคลากรใน Fair Trade Commission จะต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับ กิจกรรมทางการเมือง หรือประกอบพาณิชย์กรรมหรือธุรกิจการค้าใดๆ

2) การลงโทษผู้กระทำความผิด

ในเรื่องอัตราโทษของผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการขายตรงที่มีลักษณะ เป็นการฉ้อโกงประชาชน จากประเทศที่ได้ศึกษาข้างต้นพบว่า มีอัตราโทษที่สูงมากเพื่อมิให้บุคคล ธรรมดาอาศัยนิติบุคคลเป็นช่องทางในการกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นอัตราโทษปรับ และ โทษจำคุก ซึ่งเมื่อเทียบกับการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการฉ้อโกงในประเทศไทยตาม มาตรา 12 พระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ได้บัญญัติโทษในการ กระทำความผิดฐานกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน คือ ปรับตั้งแต่ 500,000 บาทถึง 1,000,000 บาท และปรับอีกไม่เกินวันละ 10,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่ายังมีน้อย เกินไปเมื่อเทียบกับความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจของประเทศ

⁵⁵ Japan Fair Trade Commission. (2013). *Japan Fair Trade Commission*. (Online). Available: <http://www.jftc.go.jp>. [2014, May 5].

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่าในสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ สาธารณรัฐฝรั่งเศส เปิดโอกาสให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการลงโทษได้ตามที่เห็นสมควร โดยพิจารณาจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ประวัติของผู้กระทำความผิด สภาพแวดล้อมและพฤติการณ์ของการกระทำความผิด ประกอบด้วย

นอกจากมาตรการในการลงโทษ ปรับ จำคุก แล้ว ยังมีมาตรการในการลงโทษอื่นด้วย เช่น ในสหรัฐอเมริกาที่ถือว่าการกระทำความผิดในเรื่องการขายตรงที่เป็นการหลอโก่งประชาชนที่ส่งผลถึงเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่นำวิธีการคุมประพฤติมาใช้ โดยรูปแบบของการลงโทษ โดยใช้มาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลในสหรัฐอเมริกามีหลายวิธีการ เช่น การกำหนดให้นิติบุคคลต้องกระทำการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือการบริการสังคม ในประเทศญี่ปุ่น และประเทศอังกฤษ ก็ได้นำวิธีการดังกล่าวมาใช้เช่นกัน ซึ่งผลของมาตรการในการคุมประพฤตินิติบุคคลนี้ทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถอยู่ในชุมชนได้ และมีการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายได้อย่างรวดเร็ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าประเทศไทยควรจะได้นำวิธีการดังกล่าวมาปรับใช้เช่นกัน

นอกจากมาตรการคุมประพฤตินิติบุคคลแล้ว มาตรการในการห้ามประกอบอาชีพบางอย่างที่สหรัฐอเมริกาได้นำมาปรับใช้ เพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดอาศัยโอกาสในอาชีพไปกระทำความผิดอีก ซึ่งมาตรการในการลงโทษนี้ แม้แต่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร Civil Law System เช่น ในประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ก็ได้มีการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้กับความผิดในเรื่องการขายตรง แต่ในประเทศไทยมาตรการในการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง แม้จะมีบัญญัติไว้ในมาตรา 50 ประมวลกฎหมายอาญา⁵⁶ แต่ไม่ได้นำมาใช้ในกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจขายตรงเลย

ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรการทั้งสองนี้ เป็นมาตรการเพื่อป้องกันการกระทำผิดหรือแก้ไขการกระทำผิดไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดอีก ซึ่งถือว่าเป็นการแก้ไขความบกพร่องของสังคมให้ดีขึ้น เพราะการกระทำความผิดที่เกิดจากนิติบุคคล มักจะก่อความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม โดยวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น สามารถนำไปใช้เป็นมาตรการเสริมควบคู่กับการลงโทษปรับอันเป็นมาตรการหลักที่จะทำให้การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในเรื่องการขายตรงอันมีลักษณะเป็นการหลอโก่งประชาชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

⁵⁶ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 50 บัญญัติว่า “เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้นั้นกระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพ หรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้นั้นประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไป อาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นมิกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้”.

3.3.2 ลักษณะที่แตกต่างกันของการประกอบธุรกิจขายตรง

1) หน่วยงานในการควบคุม กำกับดูแล

ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศอังกฤษ นั้น การควบคุมดูแลการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการฉ้อโกงประชาชนไม่ได้อยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการ หรือองค์กรอิสระ แต่มาตรการในการกำกับดูแลจะปรากฏในรูปของกฎหมายซึ่งบัญญัติเป็นข้อห้าม เช่น ในสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้มีการบัญญัติการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการฉ้อโกงประชาชนไว้ในรัฐบัญญัติ ซึ่งคล้ายกับกฎหมายของประเทศไทย ที่ไม่มีคณะกรรมการดูแลการกระทำความผิดประเภทนี้โดยตรง แต่จะเป็นการบัญญัติลักษณะความผิดไว้ในกฎหมายแทน คือ บัญญัติไว้ในพระราชกำหนดการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. 2527 ซึ่งการบัญญัติลักษณะความผิดไว้ในกฎหมายแม้จะมีข้อดีคือการเกิดความชัดเจนสามารถใช้บังคับได้ทั่วไปก็ตาม แต่เพื่อความชัดเจนในด้านนโยบายและมาตรการปราบปราม รวมถึงการบังคับใช้กฎหมาย ผู้เขียนมีความเห็นว่าแม้ประเทศไทยจะมีคณะกรรมการขายตรงเป็นการเฉพาะแล้ว ควรมีคณะกรรมการในการป้องกันและปราบปรามการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน โดยเฉพาะด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการควบคุม การบังคับใช้กฎหมาย ให้มีความรวดเร็วและเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

2) การลงโทษผู้กระทำความผิด

ในเรื่องอัตราโทษสำหรับความผิดที่เป็นการประกอบธุรกิจขายตรงแม้ว่าในหลายประเทศจะมีความคล้ายกันในเรื่องของอัตราโทษที่ค่อนข้างสูงและรุนแรง เนื่องจากเห็นความสำคัญกับการกระทำความผิดดังกล่าวว่าส่งผลต่อเศรษฐกิจของประเทศและสังคม ซึ่งนอกโทษปรับ และจำคุก แล้ว ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสยังมีการลงโทษที่ต่างจากประเทศอื่นในลักษณะความผิดเดียวกัน กล่าวคือ หากพบว่ามีการกระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการขายตรงที่เป็นการฉ้อโกงประชาชนแล้วศาลจะสั่งให้มีการกีดกันหรือให้ผู้กระทำความผิดออกจากสาธารณะ หรือการแข่งขันเป็นการถาวร⁵⁷ มีกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี มีการห้ามประกาศต่อสาธารณะเพื่อระดมเงินทุน หมายความว่าห้ามนิติบุคคลทำการเรียกร้องต่อสถาบันสินเชื่อ สถาบันการเงิน หรือบริษัทหลักทรัพย์ หรือการดำเนินการ โฆษณาไม่ว่าด้วยวิธีการใดๆ เพื่อให้การระดมเงินทุนไม่ว่าจะกระทำในรูปแบบใดๆ โดยศาลอาจสั่งห้ามเป็นการถาวร หรือมีกำหนดระยะเวลาไม่เกินห้าปี และผู้กระทำความผิดจะต้องปิดประกาศหรือโฆษณาคำวินิจฉัยของศาลทางสื่อมวลชน ประเภทสิ่งพิมพ์ หรือสื่อวิทยุโทรทัศน์อีกด้วย ผู้เขียนเห็นว่า มาตรการการลงโทษของสาธารณรัฐฝรั่งเศสเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ประเทศไทยควรจะนำมาปรับใช้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัว และไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

⁵⁷ นิติพัฒน์ วุฒินุชสิทธิ์. อ้างแล้ว. หน้า 107.

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในทุกระบบกฎหมายได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองประโยชน์ประชาชนในเรื่องการประกอบธุรกิจขายตรง ตลอดจนการเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย เช่นเดียวกัน แต่อาจจะแตกต่างกันบ้างในบางประเทศ ซึ่งมาตรการดังกล่าวนี้ หากประเทศไทยได้นำมาใช้แก้ไขเพิ่มเติมบทกฎหมายที่มีอยู่ ย่อมจะต้องทำให้การป้องกัน ปรามปราม ตลอดจนการเยียวยาผู้เสียหาย ในความผิดอันเกิดจากการประกอบธุรกิจขายตรงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น